

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ ЯК СКЛАДОВА
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ»

Студента 2 курсу, 3-м групи,
спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа
та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»

Сапановича
Олександра
Васильовича

Науковий керівник
к.е.н., старший дослідник

Адаменко
Ірина Петрівна

Гарант освітньої програми
д.е.н., професор

Макогон
Валентина
Дмитрівна

Завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор

Чугунов
Ігор Якович

Київ 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ	6
1.1. Сутність бюджетної системи як складової економічного розвитку	6
1.2. Розвиток бюджетної системи у зарубіжних країнах	12
РОЗДІЛ 2. БЮДЖЕТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ	22
2.2. Аналіз дохідної частини бюджету	22
2.3. Аналіз видаткової частини бюджету	26
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	33
3.1. Напрями реформування бюджетної системи України	33
3.2. Шляхи підвищення ефективності та результативності бюджетної системи як складової економічного розвитку	39
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ	59

ВСТУП

Актуальність теми. Бюджет є головною ланкою фінансової системи держави. Динамічний розвиток та перебудова фінансових відносин висувають нові вимоги до побудови та устрою бюджетної системи та управління бюджетним процесом. Отже бюджет повинен перетворитися на вагомий інструмент управління фінансовою системою та економічними процесами взагалі.

Фінансова система, доходи та видатки держави, побудова податкової системи та ефективність використання бюджетних коштів, у сучасному суспільстві привертає до себе чи не найбільшу увагу. Адже демократичні перетворення, до яких прийшло за останні часи наше суспільство, підняли завісу таємності у цих питаннях, тому стає цілком природним і зрозумілим інтерес суспільства до використання коштів, які надходять до бюджету країни від платників податків.

Проблеми розробки теоретичних засад формування бюджетної системи як складової економічного розвитку досліджувались у працях вітчизняних вчених: В.Андрущенка, О.Василика, В.Гейця, А.Гриценка, А.Даниленка, І.Запатріної, Л.Лисяк, І.Лук'яненко, І.Луніної, І. Лютого, А. Мазаракі, В.Опаріна, Д.Полозенка, А.Соколовської, В.Федосова, І.Чугунова, С.Юрія та інших.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є розкриття теоретичних засад та удосконалення методологічних положень функціонування бюджетної системи як складової економічного розвитку.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити сутність бюджетної системи як складової економічного розвитку;
- узагальнити розвиток бюджетної системи у зарубіжних країнах;
- здійснити аналіз динаміки дохідної бюджету;
- здійснити аналіз динаміки видаткової частини бюджету;

- визначити напрями реформування бюджетної системи України;
- обґрунтувати шляхи підвищення ефективності результативності бюджетної системи як складової економічного розвитку.

Об'єктом дослідження є бюджетна система як складова економічного розвитку.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання функціонування бюджетної системи як складової економічного розвитку.

Методи дослідження. У випускній кваліфікаційній роботі застосовано системний та структурний методи, які використано при розкритті сутності бюджетної системи як складової економічного розвитку. За допомогою порівняльного та факторного методів систематизовано підходи до функціонування бюджетної системи. На основі системного підходу, синтезу, наукового абстрагування обґрунтовано пропозиції щодо напрямів удосконалення бюджетної системи.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти з питань розвитку бюджетної системи, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної фіскальної служби України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Основні положення та результати випускної кваліфікаційної роботи розкрито у статті за темою «Результативність бюджетної системи як складова економічного розвитку» та опубліковано у збірнику наукових праць студентів заочної форми навчання Київського національного торговельно-економічний університету.

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення дослідження.

У першому розділі досліджено теоретичні засади функціонування бюджетної системи. Розкрито сутність бюджетної системи як складової економічного розвитку. Узагальнено розвиток бюджетної системи у зарубіжних країнах.

У другому розділі розкрито бюджетну систему України. Проаналізовано динаміку дохідної та видаткової частин бюджету.

У третьому розділі визначено шляхи підвищення результативності бюджетної системи України. Визначено напрями реформування бюджетної системи. Обґрунтувати шляхи підвищення ефективності результативності бюджетної системи як складової економічного розвитку.

У висновках роботи наведено теоретичне узагальнення матеріалу, представленого в науковому дослідженні.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ

1.1. Сутність бюджетної системи як складової економічного розвитку

Бюджетна система є ефективним інструментом регулювання економічного розвитку, що полягає у використанні бюджетної архітектури, яка визначається оптимальними співвідношеннями між елементами бюджетної системи, для впливу на динаміку показників економічного розвитку.

У Бюджетному кодексі визначено, що бюджетна система України – це сукупність державного та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права [11]. Важливою ланкою цієї системи виступають бюджети: державний бюджет та місцеві бюджети, що є планами утворення і використання фінансових ресурсів для забезпечення функцій, які здійснюються органами державної влади. Їх доходи утворюються за рахунок надходжень від сплати фізичними та юридичними особами податків, зборів та інших обов'язкових платежів, надходжень з інших джерел, встановлених законодавством України. Видатки бюджетів включають всі платежі, що не повертаються, тобто фінансування економіки, науки і культури, органів державної влади і управління, національної оборони тощо. Сукупність усіх бюджетів, що входять до складу бюджетної системи України, є Зведеним бюджетом України, який використовується для аналізу й вивчення засад державного регулювання соціально-економічного розвитку України.

За функціональною ознакою бюджетна система забезпечує: соціальний захист та культурний розвиток (освіта, наука, охорона здоров'я, соціальний захист, культура та фізична культура тощо); здійснення економічної діяльності в стратегічно важливих галузях, стимулювання перспективних

напрямів економічної діяльності; функціонування інституту держави (державне управління, вибори, державний борг, оборона від зовнішніх загроз, підтримання внутрішнього правопорядку тощо)

Сутність бюджетної системи як і бюджету реалізується через виконання його функцій серед яких виділяють дві основних: розподільну і контрольну. Також, в економічній літературі називають функцію економічної безпеки та забезпечення існування держави. За допомогою розподільної функції держава зосереджує у себе усі джерела надходжень до бюджету з метою подальшого їх використання з найбільшою ефективністю (перерозподіл між міністерствами, територіями, відомствами, галузями та інше). Сутність контрольної функції в тому, що державні структури, які позиціонують себе як представники суспільства, контролюють та вирівнюють бюджетний розподіл.

До основних принципів побудови бюджетної системи слід віднести: принцип суспільної значимості, заснований на єдиному підході до соціальної спрямованості бюджету, ранжируванні суспільних потреб за ступенем їх значимості та забезпеченні відповідно до цього їх різного фінансування; принцип єдності бюджетної системи – цілісність бюджетного законодавства, організації та функціонування бюджетної системи та бюджетного процесу; принцип розмежування доходів і видатків між бюджетами – визначенні повноважень з формування доходів бюджету, встановлення і виконання видаткових зобов'язань; принцип самостійності, який відображає обов'язок органів влади забезпечувати бюджетний процес і ефективність використання бюджетних коштів для забезпечення розвитку країни та адміністративно-територіальних одиниць; принцип збалансованості означає, що обсяг видатків бюджету має відповідати сумарному обсягу доходів і надходжень із джерел фінансування бюджетного дефіциту; принцип результативності передбачає досягнення запланованих соціально-економічних цілей бюджету; принцип прозорості полягає у відкритості для суспільства та засобів масової інформації усіх бюджетних процедур та етапів бюджетного процесу;

принцип адресності та цільового характеру означає, що всі бюджетні кошти виділяються в розпорядження конкретних одержувачів із зазначенням цілей їх використання.

Для реалізації принципів ефективного функціонування бюджетної системи на місцевому рівні, необхідно забезпечити належне фінансування відповідних суспільних потреб, виходячи із основних соціально-економічних завдань територій та країни на основі дієвого бюджетного планування та результативного використання бюджетних коштів. Створення належних фінансових умов для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень, формування збалансованої системи їх фінансового забезпечення потребує відповідних підходів до визначення пріоритетів бюджетної політики щодо взаємовідносин державного та місцевих бюджетів.

Для того, щоб встановити критерії, за якими можна контролювати результати використання бюджетних коштів, слугують результативні показники. Завдяки таким показникам акцент аналізу виконання бюджетних програм переноситься з порівняння фактичних і планових видатків за програмою на оцінку соціально важливого результату, якого буде досягнуто за рахунок витрачених коштів. Також за допомогою таких показників (або індикаторів – для моніторингу) можна оцінити ресурси, необхідні для виконання програм і досягнення запланованих результатів, попередньо розрахувати ефективність використання бюджетних коштів, визначити необхідність бюджетної програми та відповідність її структури встановленій меті.

Результативні показники поділяються на такі групи: показники витрат, показники продукту, показники ефективності та показники якості.

Показники витрат визначають обсяги та структуру ресурсів, які забезпечують виконання бюджетної програми та характеризують структуру витрат бюджетної програми.

Показники продукту використовуються для оцінки досягнення поставленої мети. Показниками продукту є, зокрема, обсяг виробленої

продукції, наданих послуг чи виконаних робіт на виконання бюджетної програми, кількість користувачів товарами (роботами, послугами).

Показники ефективності визначаються як витрати ресурсів на одиницю показника продукту; відношення максимальної кількості вироблених товарів (виконаних робіт, наданих послуг) до визначеного обсягу фінансових ресурсів; досягнення визначеного результату.

Показники якості - це сукупність властивостей, які характеризують досягнуті результати якості створеного продукту, що задовольняють споживача відповідно до їх призначення та відображають послаблення негативних чи посилення позитивних тенденцій у наданні послуг (товарів, робіт) споживачам за рахунок коштів бюджетної програми.

Бюджетна система є важливим інструментом регулювання соціально-економічного розвитку країни та її адміністративно-територіальних одиниць. Належний рівень обґрунтованості рішень щодо планування основних показників функціонування бюджетної системи, у тому числі рівня дефіциту бюджету, питомої ваги перерозподілу валового внутрішнього продукту через державний та місцевий бюджети, частки податкових надходжень у структурі доходної частини бюджету, збалансованості міжбюджетних відносин, структури видаткової частини бюджету сприяє підвищенню дієвості регулюючої функції бюджетного механізму економічного зростання. Склад та обсяги бюджетних видатків впливають на збалансованість соціально-економічного розвитку країни, створюють відповідні умови для стимулювання виробництва, сприяють розвитку людського капіталу. Від виваженості податкової політики значним чином залежать темпи економічного зростання, показники зовнішньоекономічної діяльності, обсяги залучення інвестиційних ресурсів, в тому числі іноземних інвесторів, пріоритети соціальної політики держави. Розвиток податкової системи супроводжується постійним удосконаленням механізмів стимулювання соціально-економічного зростання, структурними перетвореннями податкової служби, посиленням дієвості регулюючої функції податків,

покращанням якісного рівня планування податкових надходжень. Вагомим завданням реалізації механізму податкового регулювання є створення сприятливих умов для розвитку підприємництва та забезпечення формування необхідного обсягу доходної частини бюджету для реалізації поставлених завдань.

Подальший економічний розвиток країни у певній мірі залежить від підвищення якісного рівня системи планування та використання бюджетних видатків. Формування видаткової частини бюджету повинно здійснюватися у відповідності до визначених пріоритетів розвитку економіки, досягнення результативності від здійснених бюджетних видатків. Програмно-цільовий метод планування видатків бюджету як інструмент бюджетного регулювання надає можливість встановити пріоритети в межах граничних обсягів бюджетних асигнувань, регулювати розподіл коштів між бюджетними програмами, сприяти більшій ефективності та прозорості використання бюджетних ресурсів, посилити взаємозв'язок між використаними бюджетними коштами та отриманими відповідними результатами, рівнем наданих суспільних послуг [46].

Для реалізації соціально-економічних пріоритетів розвитку країни необхідним є підвищення якісного рівня функціонування бюджетної системи, у тому числі запровадження середньострокового бюджетного планування у розрізі головних розпорядників бюджетних коштів, бюджетних програм; удосконалення методологічних засад програмно-цільового методу планування бюджету; застосування дієвих підходів управління державними фінансами. Удосконалення державної підтримки галузей економіки є важливим завданням з огляду на необхідність забезпечення економічного зростання та досягнення результатів, які передбачені загальнодержавними та регіональними цільовими програмами. Забезпечити вплив на темпи економічного зростання можливо за рахунок як відповідної державної підтримки, так і державно-приватного партнерства, спрямованого на реалізацію національних пріоритетів. Важливим є встановлення зв'язку

річного та середньострокового бюджетного планування, розвиток програмно-цільового методу бюджетування з врахуванням змін прожиткового мінімуму, тарифів на енергоносії, інших показників, необхідних для планування видатків за бюджетними програмами. Визначальним у цьому напрямі є підвищення ефективності бюджетних видатків, що відбуватиметься на основі визначення їх пріоритетності та оцінки ступеня досягнення очікуваних результатів.

З метою досягнення достатнього рівня бюджетної результативності важливим є упорядкування та оптимізація бюджетних програм, удосконалення паспортів бюджетних програм, складання звітів про їх виконання; здійснення управління бюджетними коштами у межах встановлених бюджетних повноважень та проведення оцінки ефективності бюджетних програм, посилення внутрішнього фінансового контролю за повнотою надходжень власних доходів, взяттям бюджетних зобов'язань розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів. Доцільним є підвищення ступеню координації між складовими бюджетної політики з метою забезпечення фінансової стабільності та економічного зростання. Активізація структурних змін в економіці передбачає застосування збалансованого підходу щодо функціонування бюджетної системи [97].

Для посилення впливу бюджетної системи на економічний розвиток країни необхідно здійснювати заходи, спрямовані на підвищення рівня збалансованості і прозорості бюджету, ефективності витрачання бюджетних коштів, удосконалення міжбюджетних відносин, забезпечення якісного виконання бюджетів усіх рівнів, здійснення дієвого фінансового контролю. Необхідним є не тільки розробка прогнозних бюджетних показників на середньострокову перспективу але й визначення довгострокової бюджетної стратегії з урахуванням циклічності економічного розвитку, що підвищить керованість та прозорість бюджетного процесу.

Таким чином, бюджетна система є ефективним інструментом регулювання економічного розвитку, що полягає у використанні бюджетної архітекτονіки, яка визначається оптимальними співвідношеннями між

елементами бюджетної системи, для впливу на динаміку показників економічного розвитку. Чітко сформульовані принципи побудови бюджетної системи дають можливість сприймати положення закону та визначати ефективність функціонування бюджетної системи у цілому. Для посилення впливу бюджетної системи на економічний розвиток країни необхідно здійснювати заходи, спрямовані на підвищення рівня збалансованості і прозорості бюджету, ефективності витрачання бюджетних коштів, удосконалення міжбюджетних відносин, забезпечення якісного виконання бюджетів усіх рівнів, здійснення дієвого фінансового контролю.

1.2. Розвиток бюджетної системи у зарубіжних країнах

У сучасних умовах трансформаційних змін у світовому співтоваристві успішне функціонування економіки визначається пріоритетами й ефективністю бюджетної політики. Зарубіжний досвід управління економікою демонструє гармонійне поєднання форм, методів і важелів державного регулювання, найпоширенішим з яких є бюджетування, орієнтоване на якісний результат. В умовах інтеграції України у світове співтовариство особливої актуальності набуває необхідність урахування світового досвіду організації бюджетного менеджменту на етапі реалізації інноваційної економічної політики.

Характерною особливістю бюджетного процесу в країнах світового співтовариства є різна тривалість бюджетного періоду, відмінність щодо початку бюджетного року, наявність багаторічного планування та існування загальних бюджетних обмежень. Це пояснюється історичними причинами, традиціями, пов'язаними з термінами скликання сесій законодавчих органів.

В Австрії бюджетний рік триває з 1 липня по 30 червня. Багаторічне планування згідно із законом не потрібне, але разом з бюджетним законопроектом подається кошторис на два наступні роки. У законі немає будь-яких обмежень. У Франції бюджетний рік співпадає з календарним.

Згідно із законом здійснюється багаторічне планування на три роки. Встановлені конкретні контрольні показники щодо обмеження зростання видатків і дефіциту бюджету у відсотках до внутрішнього європейського продукту. У Німеччині бюджетний і календарний роки збігаються. Обов'язковим є багаторічне планування на 5 років без затвердження парламентом. Перспективні оцінки готуються і подаються до парламенту разом із щорічним бюджетом. Можуть встановлюватись граничні розміри бюджету. У Швеції бюджетний рік триває з 1 квітня до 31 березня. Багаторічне планування на п'ять років є обов'язковим, але не затверджується парламентом. Перспективні оцінки готуються і подаються до парламенту на три наступні роки. Обмежень немає, однак, згідно з поточним середньостроковим планом, протягом трирічного періоду необхідно проводити скорочення видатків. У Великій Британії бюджетний рік охоплює період з 1 квітня до 31 березня. Багаторічне планування не обов'язкове. Разом з річним бюджетом готуються та подаються до парламенту перспективні оцінки на три наступні роки. Поточний середньостроковий план повинен підтримувати величину дефіциту в межах, передбачених складеними на три роки перспективними оцінками. У США бюджетний рік триває з 1 жовтня до 30 вересня. Потрібне здійснення багаторічного планування – на бюджетний рік і на чотири наступні роки. Встановлюється контрольний показник скорочення бюджетного дефіциту. У разі недотримання контрольного показника розпочинається процес секвестрування. У Японії бюджетний рік починається 1 квітня і закінчується 31 березня. Таким чином, загальновизнаною у світі практикою, яка актуальна і для України, є розширення горизонту фінансового планування. Довгострокове фінансове планування дає можливість прогнозувати бюджетну політику на певний період, тим самим передбачити відповідну макроекономічну ситуацію і коригувати лінію поведінки головних розпорядників бюджетних коштів та бюджетних установ. Такий підхід є фактором забезпечення соціально-економічних параметрів.

Успішна реалізація бюджетної політики в країнах світового співтовариства здійснюється завдяки специфічній організації бюджетного законодавства. У державах є три рівні забезпечення бюджетної політики: конституційний (Конституції країн), управлінський (Закон про бюджет), спеціалізований (спеціальні закони, що санкціонують державні позики, обслуговування боргу та ін.).

Євроінтеграційні процеси, спричинені глобалізацією, обумовлюють уніфікацію та типізацію процедур їх використання у країнах Західної Європи.

У Японії діють два бюджетні рівні – державний та місцевий, який поділяється на префектурний та муніципальний. У бюджетному процесі країни беруть участь: парламент, уряд, Міністерство фінансів, міністерства й урядові агенції, аудиторська палата, а також науковці, журналісти, які обговорення бюджету. Бюджетний процес охоплює поетапні стадії: схвалення «Основних принципів формування бюджету», оприлюднення їх у липні; підготовка бюджетів міністерствами й урядовими агенціями; підготовка бюджету Міністерством фінансів і подання його на узгодження уряду; парламентський розгляд бюджету – з кінця грудня до кінця лютого; передання затвердженого бюджету в уряд для його виконання; передання інформації щодо виконання бюджетів міністерствами, урядовими агенціями в Міністерство фінансів; надання інформації щодо виконання бюджету Правлінню ревізії; подання урядом бюджету із зауваженнями Правління ревізії на затвердження парламенту у грудні. Характерною особливістю бюджету Японії є те, що невикористані кошти переходять у наступний бюджетний рік.

Державний бюджет Великої Британії поділяється на бюджет поточних витрат і доходів держави та капітальний бюджет. У бюджетних відносинах країни беруть участь: прем'єр-міністр, міністерство, казначейство, парламент. У ході розробки проекту бюджету уряд враховує такі фактори: зростання валового національного продукту, рівень безробіття, рівень податкових ставок, норми процентних ставок, ціни на нафту, акції, основні продукти.

Розпис доходів і видатків здійснюється згідно з національними рахунками на основі Європейської системи рахунків. Бюджет планується із залишків коштів на кінець бюджетного року, враховуючи надходження поточного року, і планується залишок на кінець звітного року.

У фінансово-бюджетній політиці Великої Британії діють «золоте правило» і правило стабільного інвестування. За «золотим правилом», упродовж економічного циклу уряд може проводити запозичення коштів лише з метою інвестування і не може направляти їх на фінансування поточних витрат. За правилом стабільного інвестування, протягом економічного циклу частку державного боргу у ВВП потрібно утримувати на стабільному і розумному рівні (30%). У зв'язку з фінансовою кризою наприкінці 2008-2009 рр. уряд Великої Британії виділив з бюджету та позабюджетних фондів приблизно 50 млрд англ. фунтів стерлінгів на її подолання, що спричинило підвищення дефіциту бюджету та інфляцію в країні. Тому в межах трирічної програми на 2008-2010 рр. передбачалось витратити 20 млрд англ. фунтів стерлінгів (23,6 млрд євро) на стимулювання розвитку національної економіки.

У бюджетних відносинах Франції беруть участь: президент, уряд, парламент, а також спеціальні державні установи – Національна кредитна рада, банківська контрольна комісія, Економічна і соціальна рада. Бюджетна політика департаменту є компетенцією генеральної ради, а в окремих випадках – комісара Республіки і регіональної рахункової палати. Безпосереднє бюджетне управління здійснює казначей парламенту.

Бюджетна система країни заснована на чотирьох класичних принципах: складання бюджету на рік; єдність; універсальність; спеціалізація. Принцип єдності бюджетної системи означає, що всі фінансові операції держави відображають у єдиному законодавчому документі, який затверджує парламент. Однак специфіка Франції полягає в тому, що деякі фінансові операції або оформляють у вигляді додатка до загального, або враховують окремо від державного бюджету. Універсальність передбачає окреме

відображення доходів і витрат в абсолютній сумі, однак із низки статей державного бюджету відображають лише чисте сальдо. Спеціалізація бюджетної системи полягає в цільовому використанні бюджетних кредитів без права переводу їх з однієї статті на іншу.

Складовими консолідованого бюджету Франції є: загальнодержавний бюджет, місцеві бюджети, спеціальні рахунки Казначейства, приєднані бюджети для фінансування пошти та телеграфу, приєднані служби сільськогосподарських дотацій, операції тимчасового характеру.

Бюджетний процес Франції охоплює три основні стадії: підготовку проекту, розгляд і затвердження у парламенті, виконання державного і місцевого бюджету. Еволюція бюджетного процесу у Франції, що закріплена Конституцією, зумовила посилення ролі виконавчої влади за рахунок зниження фінансових прав парламенту і забезпечила провідну роль уряду у складанні бюджету. Проект бюджету розробляє протягом дев'яти місяців Міністерство економіки і фінансів з урахуванням пропозицій інших зацікавлених відомств. У Франції застосовують нову практику складання проекту бюджету – раціоналізацію вибору бюджету за прикладом США. Бюджетні права прем'єр-міністра розширені, а парламенту – обмежені. Якщо протягом 70 днів після надання бюджету парламент не затверджує його, то це право переходить до уряду. Парламент позбавлений бюджетної ініціативи. Парламентарії, які не є членами уряду, не можуть вносити пропозиції щодо додаткових витрат, введення нових податків чи змін бюджетних статей. Однак зміни в бюджетному процесі не дають підстав для твердження про повну ліквідацію парламентського контролю над бюджетом. Парламенту формально підпорядкована палата бюджетної дисципліни [60].

Сучасний бюджетний устрій ФРН має три рівні: федеративний, земельний та общинний. У бюджетному процесі беруть участь такі органи влади та їх структурні підрозділи: Міністерство фінансів, бундестаг, бюджетний комітет, підкомітет з перевірки звітності по виконанню бюджету, співробітники з бюджетних питань, Федеральна рахункова палата, бундесрат (затверджує закон

про бюджет), Федеральний казначейський двір. У Німеччині значна увага приділяється бюджетному плануванню, основою якого є середньострокове планування до п'яти років: перший рік – розробляється поточний бюджет, другий рік – це рік, на який формується бюджет, і наступні три роки – планується перспективний бюджет. За умови цього виду планування враховуються зміни в бюджетній політиці. Планування є динамічним на основі чітких нормативів. Передбачається дохідна частина і витрати. Фінансовий план складається кожен рік наново, і при цьому період планування зміщується на один рік вперед. У державі існує єдина бюджетна класифікація погодження бюджетних планів усіх рівнів, яка здійснюється радою фінансового планування. На рівні федерацій проект бюджету готує Міністерство фінансів, уряд подає на розгляд парламенту. У Німеччині поширена традиція подання науковими економічними інститутами й організаціями експертних доповідей щодо бюджетного процесу. Процес обговорення бюджету, його виконання і звіт висвітлюється в засобах масової інформації, що запобігає негативній й тенденції в бюджетному процесі. в обговоренні бюджету на засіданні уряду беруть участь провідні політики – члени парламенту.

Прийняття бюджету є суверенним правом парламенту: спочатку він має бути прийнятий бундестагом, а потім отримати схвалення бундесрату. Щоб узгодити з політиками спільні дії, уряд погоджує з лідерами політичних партій так звані священні цифри, такі як: загальна величина бюджетних витрат, відсоток їх збільшення порівняно з попереднім роком, обсяг дефіциту бюджету. Згідно з німецьким бюджетним правом міністр фінансів може здійснювати додаткові витрати лише в тому разі, коли є економія за іншими статтями витрат, не виходячи за затверджені контрольні цифри. Закінчується цикл бюджетного процесу затвердженням звіту про виконання бюджету.

Практика розроблення основних напрямів бюджетної політики в США демонструє високий ступінь дисциплінованості та вимогливості законодавчого інституту країни. Узгодження різних підходів відбувається під час бюджетних нарад, які проводяться президентом і конгресом. Бюджетна

резолуція США є середньостроковим документом, який розробляється на 3-5 років, складається на основі вироблення спільного бачення узгоджених намірів різних гілок влади щодо формування бюджету та бюджетних відносин і визначає узагальнені бюджетні показники та суму витрат і кредитів за кожним функціональним напрямком: сукупні доходи; сукупні нові бюджетні повноваження і видатки; загальну суму зобов'язань щодо прямих і первинних гарантованих позик; дефіцит або позитивне сальдо; граничну величину заборгованості. Резолуція є підґрунтям для розробки бюджету. Законодавчі акти, які готуються конгресом на основі бюджетної резолюції, враховують цілість завдання, відображені в ній та затверджуються президентом країни. Отже, бюджетна резолюція в США виступає реальним, а не формальним документом, обов'язковою інструкцією для подальших дій. Такий підхід сприяє ефективнішому фінансовому контролю за раціональне витрачання бюджетних ресурсів у державі.

В сучасних умовах інноваційних змін бюджетна політика різних країн світу є вагомим інструментом впливу на соціальні та економічні процеси і дієвим чинником вирішення проблеми підвищення темпів економічного зростання в суспільстві. Механізми та інструменти бюджетної політики, які застосовуються у державах світового співтовариства, не мають суттєвих відмінностей.

Практично в усіх зарубіжних країнах протягом останніх років спостерігається збільшення частки ВВП, яка перерозподіляється через бюджет, хоча поступово це зростання уповільнилось в Данії, Німеччині, Норвегії, Італії, Ірландії, Іспанії, Швеції та зросло у Великій Британії, Греції, Японії, Португалії, Франції, США. Отже, у середньому існує тенденція до стабілізації цього показника на досить високому рівні.

Формування бюджетних систем у країнах світу відбувається під впливом необхідності пошуку оптимального співвідношення між економічною ефективністю державної влади і соціальною справедливістю. Удосконалення бюджетної політики у зарубіжних країнах здійснюється

переважно ринковими методами, шляхом удосконалення законодавства, антикризовими заходами бюджетної політики, які певною мірою нейтралізували або мінімізували її наслідки для бюджету.

Зарубіжна практика використання урядом фінансових важелів регулювання економічного розвитку застосовує різні підходи до участі державного бюджету у фінансуванні соціально-економічного розвитку (як за структурою видатків, так і за питомою вагою конкретних витрат, що фінансуються з бюджету), різноманітні податкові системи, особливості монетарних, кредитних і валютних систем.

Пріоритетним напрямом Австрії, Великої Британії, Австралії, США, Японії, Швеції, Швейцарії, Нової Зеландії є політика гнучкої зміни податкових ставок і державних видатків. Серед важливих заходів найпоширенішими були: зміни або структурування податкового навантаження; збільшення державних видатків на підтримку фінансового і реального сектору в економіці. Зміни податкового навантаження відбувались у руслі податкового регулювання. У зарубіжних країнах до зниження стандартних ставок з ПДВ вдалися Велика Британія (з 17,5% до 15%), Ірландія (з 21,5% до 21%), Литва, навпаки, підвищила ставку на прибуток (з 15% до 20%) і водночас знизилася ставки податків з доходів фізичних осіб (з 24% до 20%), уряд Франції використовував непрямі методи скорочення податку на прибуток шляхом упровадження методу прискореної амортизації. Інші країни планували зниження ставок податків, скасування пільг, більш рівномірний розподіл податків [91]. Таким чином, реалізувались заходи щодо підтримки фінансового і реального секторів економіки.

За останні десять років частка неподаткових доходів у структурі дохідної частини бюджету Франції коливалась у межах 6,1-5,3%; Німеччини – 13,9-18,2%; США – 5,2-8%. Крім того, у Німеччині цей показник збільшився майже на 5% унаслідок поглибленої децентралізації. Але, як підтверджує практика, часто сума, на яку, внаслідок податкових змін підвищуються доходи бюджетів, недостатньою мірою компенсує втрати податкових

надходжень. Уряди розвинених країн покривають бюджетний дефіцит державними запозиченнями, які збільшують розмір державного боргу та його частку у ВВП. У США розмір внутрішнього державного боргу становить приблизно 5,4 трлн дол. В Японії співвідношення державного боргу і ВВП досягло 130%. Для послаблення дестабілізуючої ролі боргу в США використовуються адміністративні важелі: за-мороження боргу на рахунку регіональних інститутів (40%), обслуговування цієї частини боргу на рівні, нижчому за процентні виплати на ринку по цінних паперах, які мають попит. Реалізація планів підтримки економіки призвела до зростання бюджетного дефіциту в англосаксонських країнах, Японії й Іспанії. Меншим було зростання в Німеччині, Франції та Італії. У 2007-2010 рр. у зоні євро відношення бюджетного дефіциту до ВВП зросло на 5,7 процентних пунктів, а відношення суми державного боргу до ВВП збільшилося з 66% до 85%, або майже на 20 процентних пунктів; у США відношення бюджетного дефіциту до ВВП збільшилося на 8 процентного пункту, а відношення державного боргу до ВВП – майже на 25 процентних пунктів. 27 січня 2011 р. агентство Standard&Poor's уперше з 2002 р. знизило довгостроковий кредитний рейтинг Японії на один щабель з «АА» до «АА-», опустивши його, таким чином, на три щаблі нижче максимального значення. Наявність бюджетного боргу заважає уряду Японії здійснювати цілеспрямовану податково-бюджетну політику, але передбачається, що гнучкість монетарної політики компенсують бюджетні проблеми. Таким чином, реалізація стратегічного курсу розвитку економіки країн світу свідчить про важливість виконання умови послідовності рішень у реалізації бюджетної політики і дотримання стратегічного курсу з коригуваннями тактики. В цілому, стратегія бюджетної політики у розвинених країнах світу є складовою загальної державної економічної стратегії, засобом стимулювання економічного зростання та ефективної перебудови економічної структури суспільства. Практичний досвід проведення бюджетної політики провідних країн світу має велике значення для України [87].

Таким чином, у зарубіжних країнах існує різний бюджетний устрій: в унітарних державах складовими бюджету є державний бюджет і місцеві бюджети; у федераціях чи конфедераціях він включає державний бюджет і бюджети членів федерації (штатів у США, земель у ФРН). Відрізняється в них і початок бюджетного року: у Франції, Німеччині він збігається з календарним роком; у Великобританії, Японії – триває з 1 липня по 30 червня; у США – з 1 жовтня по 30 вересня. У розвинених державах є широким горизонт фінансового планування: у Німеччині та Швеції бюджет формується на п'ять років, у Франції – на три роки. У бюджетному процесі країн світу беруть участь різні органи. В них діють різні бюджетні рівні і моделі: модель бюджетного федералізму, модель бюджетного унітаризму, змішана модель унітаризму. Складові консолідованих бюджетів свідчать про національні особливості держав. Механізми та інструменти бюджетної політики, які застосовуються у розвинених країнах, не мають суттєвих відмінностей. Бюджетна політика спрямована на зниження рівня оподаткування та скорочення державних видатків, внесення змін у структуру дохідної та видаткової частин бюджету, вирішення проблеми державного боргу і бюджетного дефіциту, реалізацію пріоритетів економічного розвитку. Держави мають власні геофінансові складові в історичній перспективі, дотримуються траєкторії сталого економічного зростання та інноваційного розвитку суспільства. Досвід країн світу має велике значення для реалізації пріоритетів подальшої модернізації бюджетної політики України.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є вивчення особливостей і тенденцій бюджетної політики країн світу у сфері управління фінансами. Наукові дослідження основних аспектів державного регулювання економіки та визначення ролі бюджетної політики в реалізації стратегічного курсу бюджетного реформування в Україні потребують урахування зарубіжного досвіду практичної реалізації інноваційної політики країн світу і пошуку концептуальних підходів до підвищення ефективності бюджетної політики в українському суспільстві.

РОЗДІЛ 2. БЮДЖЕТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ

2.1. Аналіз дохідної частини бюджету

Доходи Державного бюджету — це частина централізованих фінансових ресурсів держави, які врегульовані відповідними нормативними актами і необхідні для виконання її функцій. Доходи бюджету відображають економічні відносини держави з підприємствами, установами, організаціями, фізичними особами, які виникають у процесі стягнення бюджетних платежів.

Доходи Державного бюджету України формуються за рахунок: податку на додану вартість, акцизного збору, податку на прибуток підприємств усіх форм власності і підпорядкування (крім комунальних) у розмірах, визначених законом про Державний бюджет України на наступний рік; надходжень від зовнішньоекономічної діяльності, доходів від приватизації державного майна та від його реалізації, кредитної плати за оренду майна цільових майнових комплексів загальнодержавної власності, надходжень від внутрішніх позик; перевищення доходів над видатками Національного банку України; повернутих державних коштів (відсотків по державних позиках і кредитах та повернутих позик); плати за спеціальне використання природних ресурсів та інших доходів, встановлених законодавством України [58].

За 2018 рік Державний бюджет України отримав 928,1 млрд. грн., що на 134,7 млрд. грн., або на 17,0 відсотків більше ніж за 2017 рік [70].

Кошти, що передаються до місцевих бюджетів з Державного бюджету України відповідно до п.33 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України (експеримент) за 2018 рік становили — 3,3 млрд. гривень.

Найбільшу питому вагу в загальному обсязі надходжень до Державного бюджету України становили податкові надходження — 81,2 відсотка, з них:

- податок на додану вартість — 40,4 відсотка;
- акцизний податок — 12,8 відсотка;

- податок на прибуток підприємств – 10,4 відсотка;
- податок та збір на доходи фізичних осіб – 9,9 відсотка.

Неподаткові надходження становили 17,7 відсотка від загальної суми доходів державного бюджету, серед яких: власні надходження бюджетних установ – 5 відсотків; кошти, що перераховуються НБУ – 4,8 відсотка; частина чистого прибутку (доходу) державних або комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до відповідного бюджету, та дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна або комунальна власність – 4,3 відсотка; від продажу 4G ліцензій – 0,9 відсотка.

Таблиця 2.1

Основні показники Державного бюджету України за 2017-2018 роки

Показники	Державний бюджет			
	Факт 2017 р.	Факт 2018 р.	Відхилення	
			млрд.грн.	Темпи приросту, %
Доходи	793,4	928,1	134,7	17,0
Видатки	839,5	985,8	146,4	17,4
Надання кредитів	7,9	8,3	0,5	5,8
Повернення кредитів	-6,0	-6,8	-0,8	13,5
Дефіцит	47,9	59,2	-	-

До загального фонду державного бюджету за 2018 рік надійшло 833,6 млрд. грн., що на 135,2 млрд. грн., або на 19,4 відсотка більше ніж за 2017 рік.

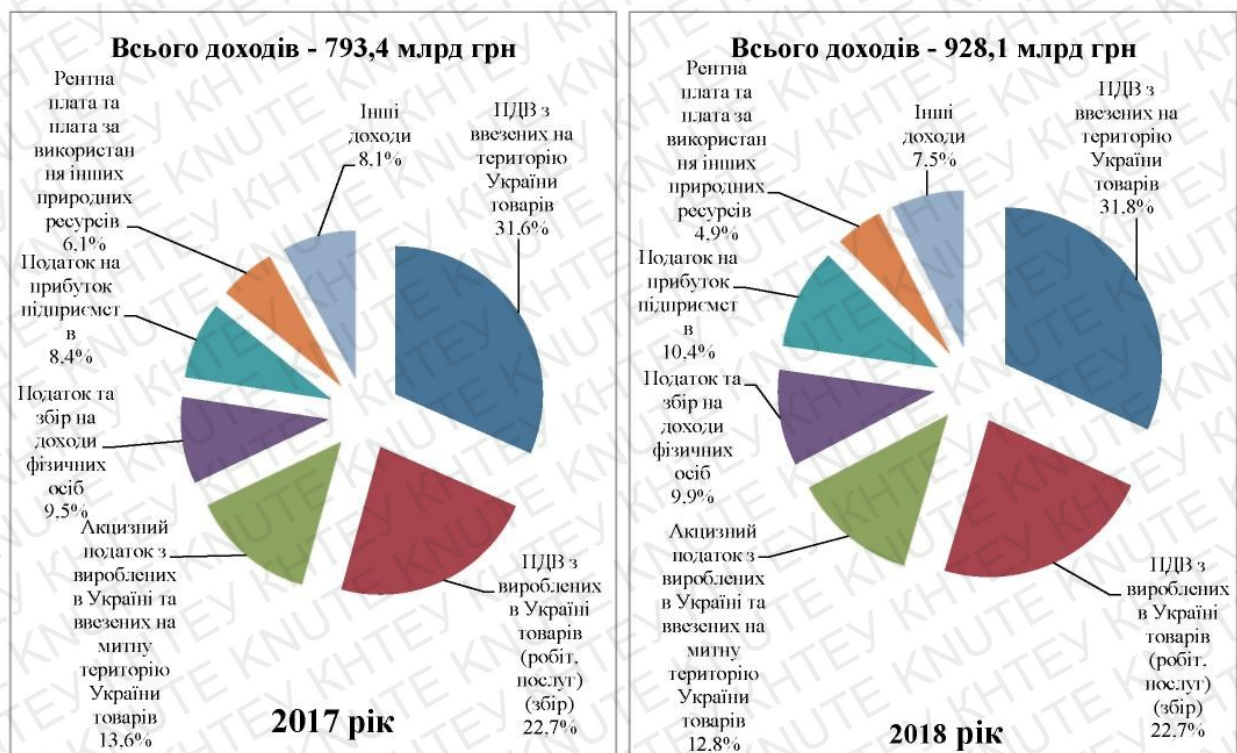
Найбільші надходження до загального фонду державного бюджету у 2018 році становили:

- податок на додану вартість з ввезених на територію України товарів – 295,1 млрд. грн., що на 44,5 млрд. грн., або на 17,8 відсотка більше ніж у 2017 році;

- податок на додану вартість з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з урахуванням бюджетного відшкодування – 79,1 млрд. грн., що на 15,7 млрд. грн., або на 24,7 відсотка більше ніж у 2017 році;
- податок на прибуток підприємств – 95,7 млрд. грн., що на 31,8 млрд. грн., або на 49,8 відсотка більше ніж у 2017 році;
- податок та збір на доходи фізичних осіб (у т.ч. військовий збір і податок на доходи фізичних осіб із доходу у вигляді процентів) – 91,7 млрд. грн., що на 16,7 млрд. грн., або на 22,3 відсотка більше ніж у 2017 році;
- акцизний податок – 86,9 млрд. грн., що на 8,1 млрд. грн., або на 8,5 відсотка менше порівняно із 2017 роком, що пояснюється збільшенням відсотку відрахувань до спеціального фонду надходжень податку на нафтопродукти і транспортні засоби, а також скороченням обсягів виробництва тютюнових виробів (за даними Держстату зменшення на 10,6 відсотка за січень–листопад 2018 року до відповідного періоду 2017 року);
- рентна плата за користування надрами – 39,8 млрд. грн., що на 4,1 млрд. грн., або 9,2 відсотка менше ніж у 2017 році. Зниження надходжень з рентної плати за користування надрами для видобування природного газу пояснюється тим, що у 2017 році для сплати рентної плати застосовувався механізм клірингових розрахунків, який був визначений постановою Кабінету Міністрів України від 11.01.2005 № 20 «Про затвердження Порядку перерахування деяких субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на надання пільг, субсидій та компенсацій». З 1 січня 2018 року зазначена постанова скасована та запроваджено монетизацію надання пільг та житлових субсидій;
- ввізне мито – 23,3 млрд. грн., що на 1,0 млрд. грн., або на 4,7 відсотка більше ніж у 2017 році;

За 2018 рік за загальним фондом державного бюджету відшкодовано ПДВ у сумі 131,7 млрд. грн., що на 11,6 млрд. грн. більше ніж за 2017 рік.

До спеціального фонду державного бюджету за 2018 рік надійшло 94,5 млрд. грн., що на 0,5 млрд. грн., або на 0,6 відсотка менше ніж за 2017 рік, що пояснюється тим, що у квітні 2017 року надійшли конфісковані кошти та кошти, отримані від реалізації майна, конфіскованого за рішенням суду за вчинення корупційного та пов'язаного з корупцією правопорушення у сумі 29,7 млрд. грн., в той час як у 2018 році за вказаним джерелом надійшло лише 140,6 тис. гривень. В цілому, зниження надходжень до спеціального фонду державного бюджету у 2018 році частково компенсувалось зміною розподілу доходів між загальним та спеціальним фондом (відповідно до пункту 41 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України до спеціального фонду державного бюджету з 01 січня 2018 року зараховується 50 відсотків акцизного податку і ввізного мита на нафтопродукти і транспортні засоби).

У структурі доходів Державного бюджету України у 2018 році ПДВ із ввезених на територію України товарів становить 295,4 млрд грн або 31,8 % від загального обсягу надходжень, ПДВ із вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) (без бюджетного відшкодування) – 210,8 млрд грн або 22,7 %,

акцизний податок із вироблених в Україні та ввезених в Україну товарів – 118,9 млрд грн або 12,8 %, податок на прибуток підприємств – 96,9 млрд грн або 10,4 %, податок та збір на доходи фізичних осіб – 91,8 млрд грн або 9,9 % [70].

2.2. Аналіз видаткової частини бюджету

Видатки державного бюджету за своєю економічною сутністю є інструментом досягнення вищого критерію справедливості і корисності для кожного члена суспільства. На досягнення цієї мети повинно бути зорієнтоване бюджетне законодавство. Мова насамперед йде про те, що видатки бюджету повинні бути спрямовані на вирівнювання доходів окремих верств населення.

Як фінансова категорія видатки бюджету відображають економічні відносини між державою, юридичними та фізичними особами з приводу використання коштів державного централізованого фонду для виконання функцій держави на всіх рівнях адміністративного управління. Викладене вище є найбільш поширеним трактуванням видатків бюджету в економічній літературі.

Виходячи з визначення Бюджетного кодексу (ст. 30), видатки бюджету «включають бюджетні призначення, встановлені законом про державний бюджет України на конкретні цілі, що пов'язані з реалізацією державних програм». Наведені трактування доводять, що видатки бюджету в сучасних умовах - достатньо складна система взаємин, які базуються на нормах права і регулюються бюджетним процесом.

Видатки Державного бюджету — це витрати держави на загальнодержавному рівні, які необхідні для виконання державою її функцій. Ці витрати виражають економічні відносини, на основі яких здійснюється використання централізованих коштів за напрямками, визначеними законом [4].

Категорію "видатки бюджету" можна розглядати у кількох аспектах: у матеріальному, економічному та юридичному. Бюджетний кодекс України у пункті 13-14 статті 2 розрізняє терміни "видатки бюджету" і "витрати бюджету". Згідно його редакції, видатки бюджету - це "кошти, що спрямовуються на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. До видатків бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів із бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів бюджету; проведення їх бюджетного відшкодування. Відповідно, наведений перелік коштів разом з видатками бюджету становлять витрати бюджету.

Економічний зміст видатків бюджету виражається через відносини, на основі яких відбувається процес використання коштів централізованих грошових фондів держави за різними спрямуваннями.

Юридичний аспект видатків бюджету обумовлений тим, що вони є складовою частиною фінансової діяльності держави, тому несуть у собі всі загальні особливості фінансової діяльності держави та мають характерні особливості, що властиві процесу використання державних централізованих грошових фондів. Відповідна частина фінансової діяльності пов'язана та знаходиться у взаємозв'язку з іншими її спрямуваннями, такими як: формуванням грошових фондів, їх розподілом та фінансовим контролем [9].

У ст. 30 Бюджетного кодексу [11] передбачено, що видатки Державного бюджету включають бюджетні призначення, встановлені Законом про Державний бюджет України на конкретні цілі, пов'язані з реалізацією державних програм. У Бюджетному кодексі передбачено чітке розмежування повноважень, а також механізм делегування повноважень між рівнями бюджетної системи.

Ст. 82 Бюджетного кодексу передбачає види видатків на здійснення повноважень, які мають фінансуватися з Державного бюджету. Це видатки на забезпечення конституційного ладу держави, державної цілісності та

суверенітету, незалежного судочинства, а також інші передбачені цим кодексом видатки, які не можуть бути передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню. Держава може передати Раді міністрів Автономної Республіки Крим чи органам місцевого самоврядування право на здійснення видатків лише за умови відповідного передання бюджетних ресурсів у вигляді закріплених за відповідними бюджетами загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів) або їх частки, а також трансфертів з Державного бюджету України.

У ст. 87 перелічені державні програми, які мають фінансуватися з Державного бюджету. До видатків, що здійснюються з Державного бюджету України, належать видатки на:

державне управління; законодавчу владу; виконавчу владу; Президента України; судову владу; міжнародну діяльність; фундаментальні та прикладні дослідження і сприяння науково-технічному прогресу державного значення, міжнародні наукові та інформаційні зв'язки державного значення; національну оборону; правоохоронну діяльність та забезпечення безпеки держави;

освіту: спеціалізовані школи (у тому числі школи-інтернати), засновані на державній формі власності; загальноосвітні школи соціальної реабілітації; охорону здоров'я;

соціальний захист та соціальне забезпечення: державні спеціальні пенсійні програми (пенсії військовослужбовцям рядового, сержантського та старшинського складу строкової служби та членам їх сімей, пенсії військовослужбовцям та особам керівного і рядового складу органів внутрішніх справ, пенсії, призначені за іншими пенсійними програмами); державні програми соціальної допомоги (грошова допомога біженцям; компенсації на медикаменти; програма протезування; програми і заходи щодо соціального захисту інвалідів, у тому числі програми і заходи Фонду України соціального захисту інвалідів; відшкодування збитків, заподіяних громадянам; заходи, пов'язані з поверненням в Україну кримськотатарського

народу та осіб інших національностей, які були незаконно депортовані з України; щорічна разова грошова допомога ветеранам Великої Вітчизняної війни); державну підтримку громадських організацій інвалідів і ветеранів, які мають статус всеукраїнських; державні програми і заходи стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї; державну підтримку молодіжних громадських організацій, на виконання загальнодержавних програм і заходів стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї; державні програми підтримки будівництва (реконструкції) житла для окремих категорій громадян; культуру і мистецтво; державні програми підтримки телебачення, радіомовлення, преси, книговидання, інформаційних агентств; фізичну культуру і спорт; державні програми підтримки регіонального розвитку та пріоритетних галузей економіки; програми реставрації пам'яток архітектури державного значення; державні програми розвитку транспорту, дорожнього господарства, зв'язку, телекомунікацій та інформатики; державні інвестиційні проекти; державні програми щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки, попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха; створення та поповнення державних запасів і резервів; обслуговування державного боргу; проведення виборів та референдумів; інші програми, які мають виключно державне значення.

Загальна сума касових видатків Зведеного бюджету України за 2018 рік становила 1250,2 млрд. грн., що на 18,3 відсотка, або на 193,2 млрд. грн. більше ніж за 2017 рік [70].

У структурі видатків зведеного бюджету України найбільші частки припадають на соціальний захист та соціальне забезпечення (24,7 відсотка), на освіту (16,8 відсотка), на економічну діяльність (11,3 відсотка), на громадський порядок, безпеку та судову владу (9,4 відсотків), на обслуговування боргу (9,3 відсотка), та на охорону здоров'я (9,3 відсотка).

Касові видатки Державного бюджету України за 2018 рік становили 985,8 млрд. грн., що на 17,4 відсотка, або на 146,4 млрд. грн. більше ніж за 2017 рік.

Найбільшу питому вагу серед видатків в загальному обсязі Державного бюджету України становили такі: міжбюджетні трансферти – 30,3 відсотка; соціальний захист та соціальне забезпечення – 16,6 відсотка; громадський порядок, безпека та судова влада – 11,9 відсотка; обслуговування боргу – 11,7 відсотка; оборона – 9,8 відсотка.

Касові видатки загального фонду державного бюджету за 2018 рік становили 884,2 млрд. грн., що більше за 2017 рік на 126,6 млн. грн., або на 16,7 відсотка.

Видатки загального фонду державного бюджету на: заробітну плату з нарахуваннями зросли проти 2017 року на 36,5 млрд. грн., або на 28 відсотків до 166,5 млрд. гривень; соціальне забезпечення (пенсії, допомоги, стипендії) збільшилось проти 2017 року на 17,5 млрд. грн., на 11,7 відсотка до 166,4 млрд. гривень.

За функціональною класифікацією статей видатків у 2018 році:

- видатки на обслуговування державного боргу за зведеним бюджетом були здійснені у обсязі 116,1 млрд. гривень;
- без урахування видатків на обслуговування державного боргу видатки на загальнодержавні функції за зведеним бюджетом зросли у 1,4 рази до 75,5 млрд. грн., у тому числі за державним бюджетом – зросли у 1,5 рази до 47,5 млрд. гривень;
- видатки на оборону за державним бюджетом зросли на 30,5 відсотка до 97 млрд. гривень;
- видатки на громадський порядок, безпеку та судову владу за зведеним бюджетом зросли на 33,4 відсотка до 118 млрд. грн., у тому числі за державним бюджетом – на 33 відсотка до 116,9 млрд. гривень;

– видатки на економічну діяльність за зведеним бюджетом зросли на 36,8 відсотків до 140,8 млрд. грн., за державним бюджетом зросли на 35,3 відсотка до 63,6 млрд. гривень;

– видатки на охорону навколишнього природного середовища за зведеним бюджетом зросли на 12,1 відсотків до 8,2 млрд. грн., у тому числі за державним бюджетом на 10,6 відсотка до 5,2 млрд. гривень.

– видатки на житлово-комунальне господарство за зведеним бюджетом зросли на 11,6 відсотка до 30,3 млрд. гривень;

– видатки на охорону здоров'я за зведеним бюджетом зросли на 13,1 відсотка до 115,8 млрд. грн., у тому числі за державним бюджетом – на 35,2 відсотка до 22,6 млрд. гривень;

– видатки на духовний та фізичний розвиток за зведеним бюджетом зросли на 19,1 відсотка до 29 млрд. грн., у тому числі за державним бюджетом – на 28 відсотка до 10,1 млрд. гривень;

– видатки на освіту за зведеним бюджетом зросли на 18 відсотків до 210 млрд. грн., за державним бюджетом збільшились на 7,3 відсотка до 44,3 млрд. гривень;

– видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення за зведеним бюджетом зросли на 8,3 відсотка до 309,4 млрд. грн., у тому числі за державним бюджетом на 13,4 відсотка до 163,9 млрд. гривень.

У 2018 році у повному обсязі відповідно до фактично зареєстрованих зобов'язань перераховано із державного бюджету трансфертів місцевим бюджетам у сумі 299,4 млрд. грн., з яких:

- субвенції соціального захисту – 125,3 млрд. грн.;
- медична субвенція – 61,7 млрд. грн.;
- освітня субвенція – 60,4 млрд. грн.;
- базова дотація для забезпечення зміцнення податкової спроможності місцевих бюджетів – 8,2 млрд. гривень.

За рахунок повернення кредитів до Державного бюджету України за 2018 рік надійшло 6,8 млрд. грн., у тому числі до загального фонду – 6,4 млрд. гривень.

За 2018 рік надано кредитів з державного бюджету у сумі 8,3 млрд. грн., у тому числі з загального фонду – 1 млрд. гривень [70].

РОЗДІЛ 3.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1. Напрями реформування бюджетної системи України

Як податкова, так і бюджетна системи є динамічними і тому розвиток суспільства зумовлює підвищення їх ефективності. В їх основу мають бути закладені механізми подолання значної маси суспільних і особистих суперечностей, досягти оптимальності в розв'язанні яких практично неможливо, особливо з огляду на те, що економіка в кожному окремий період перебуває на різних стадіях свого розвитку, залежно від яких змінюється зміст і податкової, і бюджетної політик. Часто це призводить до порушення окремих, навіть загальновизнаних принципів фіскальної політики — таких, наприклад, як справедливість, стабільність.

Економіка України, як і кожної країни, з тих чи інших причин може опинитися під загрозою різкого зростання інфляції й фінансової нестабільності. Тому ці питання мають постійно перебувати у центрі уваги економічного блоку уряду та Національного банку, а пріоритетні напрями бюджетної політики мають бути реалістичними і збалансованими відповідно до статей закону про Державний бюджет. Для їх визначення, та контролю за їх виконанням, необхідно створення відповідної інформативної бази та здійснення моніторингу виконання бюджету, в першу чергу - в розрізі пріоритетів бюджетної політики, тому що врегульована бюджетна система є запорукою стабільної та розвиненої економіки.

На даний час основні напрями реформування бюджетної системи, спрямовані на забезпечення фінансової самостійності місцевих бюджетів.

Основними напрямками реформування місцевих бюджетів є:

розширення доходної бази місцевих бюджетів шляхом перерозподілу доходів між державним та місцевими бюджетами, перегляду складу доходів І

та II кошників місцевих бюджетів, розширення переліку місцевих податків і зборів;

компенсації втрат надходжень місцевих бюджетів, пов'язаних з наданням державою пільг по сплаті податків;

стимулювання соціально-економічного розвитку територій шляхом збільшення інвестиційної складової місцевих бюджетів удосконалення порядку та умов надання субвенцій з Державного бюджету України місцевим бюджетам.

Формування стабільної нормативно-правової бази з врахуванням вищезазначених напрямків реформування системи міжбюджетних відносин.

На сьогодні прийнятий Податковий кодекс України та 08.07.2010 року прийнята нова редакція Бюджетного кодексу України.

Новий Бюджетний кодекс України [11] передбачає ряд норм, спрямованих на сприяння регіональному економічному зростанню з урахуванням збалансування загальнодержавних і регіональних інтересів, запровадженню нових інструментів стимулювання регіонального розвитку та вдосконаленню міжбюджетних відносин. Але, незважаючи на позитивні надбання, деякі питання залишились невирішеними, тому існує поле для подальшого їх вивчення та вирішення.

Досягнення значного рівня ефективності від проведення бюджетної реформи потребує, перш за все, впорядкування системи адміністративно-територіального устрою, з урахуванням рівня розвитку інфраструктури територій, наявності природно-ресурсного потенціалу тощо. Як свідчить досвід європейських країн, територіальні громади, здатні забезпечити належну якість управління та розвитку, мають об'єднувати 3-5 тис. мешканців.

Взяти до уваги хоча б той факт, що враховані Міністерством фінансів України [56] видатки на утримання місцевих рад не забезпечується в повному обсязі фінансування навіть заробітної плати. У зв'язку з цим на утримання апаратів рад витрачаються доходи, які повинні спрямовуватись на

фінансування регіональних програм. Проведення адміністративно-територіальної реформи сприятиме скороченню чисельності управлінців на місцях, що дасть змогу вивільнити значну частину коштів, які можна буде спрямувати на розвиток регіону.

Бюджетним кодексом передбачений цілий ряд заходів щодо удосконалення міжбюджетних відносин з метою зменшення залежності місцевих бюджетів від трансфертів з державного бюджету, створення належних умов для виконання органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади покладених на них функцій.

Зокрема, з метою збільшення фінансової самодостатності місцевих бюджетів шляхом подальшої децентралізації управління бюджетними коштами вперше до місцевих бюджетів передаються доходи державного бюджету, а саме: по 50% плати за користування надрами загальнодержавного значення, збору за спеціальне використання водних ресурсів загальнодержавного значення, збору за спеціальне використання лісових ресурсів державного значення; плата за ліцензії та сертифікати, державну реєстрацію (6 видів) тощо.

До видатків місцевих бюджетів, що враховуватимуться при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, включено фінансування заходів з позашкільної освіти, центрів соціальної реабілітації, фінансування яких зараз здійснюється за рахунок доходів, що не враховуються при визначенні трансфертів. Тим самим вивільнено ресурс на виконання власних повноважень органів місцевого самоврядування.

Але, при цьому необхідно звернути увагу на те, що збільшення доходної частини місцевих бюджетів при фінансуванні існуючої мережі бюджетних установ без збільшення фінансових нормативів бюджетної забезпеченості, які застосовуються при формульному обрахунку видатків по відповідних галузях, призведе до збільшення вилучення надлишку доходів з окремих місцевих бюджетів. Необхідним є збільшення нормативів бюджетної забезпеченості, що дасть змогу забезпечити асигнуваннями не

тільки фінансування захищених статей видатків, а і розвиток матеріально-технічної бази бюджетних установ.

Бюджетним кодексом також передбачено збільшення ресурсу місцевих бюджетів на виконання власних повноважень, розширено джерела формування доходів, які не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів. До таких доходів передбачено в повному обсязі зараховувати: плату за землю, єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва (до бюджету розвитку); плату за торговий патент на здійснення деяких видів підприємницької діяльності; фіксований податок на доходи фізичних осіб від підприємницької діяльності; надходження адміністративних штрафів; частину податку на прибуток підприємств (крім комунальних підприємств); податок на нерухоме майно.

Поряд із цим, зарахування плати за землю передбачається лише до бюджетів місцевого самоврядування, в обласному та районних бюджетах вказані надходження відсутні. Крім того, Бюджетним кодексом передбачено зменшення відрахувань до обласного бюджету по збору за забруднення навколишнього природного середовища з 50% до 20%, що призведе до зменшення надходжень на 10 млн.грн. в порівнянні з фактичними надходженнями за 2009 рік. Це зменшує фінансовий ресурс на рівні області, який міг би бути спрямований на покращення екологічної ситуації всього регіону. Підприємства, розташовані на території окремої адміністративно-територіальної одиниці і сплачують податок до її бюджету, наносять шкоду навколишньому середовищу і здоров'ю жителів інших територіальних громад. Останні за відсутності відповідних надходжень для здійснення природоохоронних заходів можуть розраховувати тільки на допомогу з обласного бюджету. Отже, отримуємо неможливість концентрації фінансового ресурсу на рівні області, накопичення коштів в одних бюджетах, без урахування реальної потреби в них, незначні обсяги надходжень до окремих бюджетів.

Таким чином, зміцнення доходної бази бюджетів сіл, селищ і міст за рахунок послаблення фінансової стабільності обласних бюджетів негативно позначиться на фінансуванні загальнодержавних програм.

У зв'язку з цим доцільно було б встановити частину відрахувань по платі за землю до обласних бюджетів – 25%, до районних – 15%, міст обласного значення – 75%, міст районного значення, сіл, селищ – 60%; зберегти відсоток відрахувань до обласного бюджету по збору за забруднення природного середовища на рівні 50%.

Крім того, для збільшення фінансового ресурсу місцевих бюджетів необхідне закріплення відрахування 10% рентної плати за нафту, природний газ, газовий конденсат, що видобуваються на території області до загального фонду відповідних місцевих бюджетів за місцем розташування.

Стосовно порядку та умов розподілу надання субвенцій з держбюджету місцевим бюджетам слід відмітити, що Бюджетний кодекс [8] передбачає: основні принципи надання місцевим бюджетам субвенції на виконання інвестиційних програм (проектів):

принцип об'єктивності та відкритості – отримувач субвенції визначається за прозорими процедурами;

принцип єдності - розподіл коштів повинен забезпечити реалізацію системи національних цінностей та сприяти зменшенню відмінностей в рівні життя населення різних регіонів країни;

принцип цільового використання коштів – субвенція використовується виключно на визначену мету, з урахуванням програм соціально-економічного розвитку країни і відповідної території, державних цільових програм;

перелік основних засад надання місцевим бюджетам субвенції на виконання інвестиційних програм (проектів): економічної ефективності досягнення цілей із залученням мінімального обсягу бюджетних коштів;

рівня забезпеченості закладами соціально-культурної сфери; рівня розвитку дорожнього та комунального господарства;

спроможності подальшого утримання за рахунок коштів місцевих бюджетів об'єктів комунальної власності та ін.;

здійснення розподілу інвестиційних субвенцій на підставі формалізованих параметрів; порядок та умови надання субвенції, яка вперше визначена законом про Державний бюджет України, затверджується Кабінетом Міністрів України не пізніше 30 днів з дня набрання ним чинності.

Дотримання вищезазначених принципів на практиці, запровадження формульних розрахунків, формування достатнього ресурсу державного бюджету на надання субвенцій місцевим бюджетам сприятиме забезпеченню поступового соціально-економічного розвитку регіонів. Для вдосконалення бюджетної системи на всіх рівнях, забезпечення її стабільності необхідним є вдосконалення і розширення законодавчої бази з питань бюджету, оподаткування, регіонального розвитку, методологічної бази за всіма напрямками реформування.

Реалізація вищевказаних заходів сприятиме зміцненню фінансових основ діяльності органів місцевого самоврядування, забезпеченню сталого соціально-економічного розвитку територій, підвищенню соціального захисту та добробуту громадян.

До основних проблем бюджетної системи слід віднести: надмірно високий рівень централізації бюджетної системи. Подальший розвиток бюджетної системи має будуватися в напрямі зменшення частки державного бюджету та зростання ролі місцевих бюджетів; недостатнє законодавче регулювання бюджетних відносин; незбалансованість дохідної та видаткової частин Державного бюджету України, що призводить до зростання дефіциту як в абсолютних, так і у відносних значеннях; орієнтація бюджетних видатків переважно на споживання, а не на розвиток; слабка база власних доходів місцевих бюджетів та залежність їх від трансфертних платежів; недостатньо ефективна система бюджетного планування; недостатньо ефективний контроль за витрачанням бюджетних коштів, тощо.

Стратегічною метою реформування бюджетної системи України є побудова сучасної та модернізованої системи, яка буде потужним інструментом для забезпечення сталого розвитку економіки. Реформування бюджетної системи є актуальним питанням в умовах фінансової децентралізації. В силу того, що довгий час у сфері бюджетної системи не проводилися реформи, тому певні проблеми щодо усунення диспропорцій у цій сфері накопичувалися десятиріччями.

3.2. Шляхи підвищення ефективності та результативності бюджетної системи як складової економічного розвитку

Після переходу нашої держави до ринкової економіки державне фінансування набуло великого значення як інструмент регулювання соціально-економічної сфери. Загальнонародна власність перетворилася на суспільні фінанси, а уряд став відповідальним за їхнє використання згідно із суспільними інтересами.

Держава може управляти фінансовими ресурсами, які вона акумулює в бюджеті, з огляду на два чинники. Перший – це можливості держави акумулювати свої ресурси. Вони залежать від рівня розвитку економіки, наявності природних ресурсів (нафта, інші корисні копалини, потенційні туристичні, сільськогосподарські або промислові багатства), пропорцій перерозподілу фінансових потоків. Другий – це державна та бюджетна політика, яка обумовлює перелік державних зобов'язань і, відповідно, перелік бюджетних послуг. Для України характерним є високий рівень фінансування за рахунок бюджетних коштів соціального захисту та забезпечення, в тому числі завищені бюджетні зобов'язання щодо різних пільг населенню. Структурні перекоси економіки, що посилюються, зумовлюють невідповідність між умовами життя та доходами переважної більшості громадян. Для результативного спрямування бюджетних коштів в умовах обмежених ресурсів слід застосовувати нові форми управління

використанням бюджетних коштів і контролю за ним. При програмному бюджетуванні та використанні так званого «відповідального менеджменту» значна частина контролю за здійсненням бюджетних видатків передається до самих розпорядників коштів [34].

Для того, щоб встановити критерії, за якими можна контролювати результати використання бюджетних коштів, слугують результативні показники. Завдяки таким показникам акцент аналізу виконання бюджетних програм переноситься з порівняння фактичних і планових видатків за програмою на оцінку соціально важливого результату, якого буде досягнуто за рахунок витрачених коштів. Також за допомогою таких показників (або індикаторів – для моніторингу) можна оцінити ресурси, необхідні для виконання програм і досягнення запланованих результатів, попередньо розрахувати ефективність використання бюджетних коштів, визначити необхідність бюджетної програми та відповідність її структури встановленій меті.

Загалом для бюджетної системи або кожного окремого бюджету в цілому розраховується показник бюджетного ефекту. Бюджетний ефект – це перевищення доходів відповідного бюджету над видатками в зв'язку із реалізацією певних програм чи заходів. Бюджетний ефект – це результат використання бюджетних коштів за певний проміжок часу. Він розраховується за формулою:

$$BE(n) = D(n) - B(n),$$

де БЕ – показник бюджетного ефекту;

Д - доходи, отримані від витрачання бюджетних коштів;

В - витрати бюджету;

n – потрібний проміжок часу.

Показник бюджетного ефекту можна розраховувати у вартісному виразі або у відсотках зміни загальної суми доходів та видатків бюджету. Бюджетний ефект може мати від'ємне значення у разі, якщо прогнозні або фактичні витрати бюджету не дозволяють отримати прибутку у вартісному

виразі, який би їх виправдовував. Тому слід розраховувати бюджетний ефект за кілька періодів, на короткострокову та довгострокову перспективу. Основним завданням бюджетної сфери не є отримання прибутку, тому при розрахунку бюджетного ефекту слід ретельно враховувати якісні (соціально значимі) характеристики наслідків бюджетних видатків. Наприклад, скорочення вживання алкоголю в країні і видатки на пропагування цього, скоріш за все, зменшать надходження до бюджету від реалізації спиртних напоїв і у вартісному виразі короткостроковий бюджетний ефект буде від'ємним. Але такими заходами ми покращимо здоров'я нації та економічний розвиток, які у довгостроковій перспективі дозволять отримати позитивний бюджетний ефект.

Якісні соціальні наслідки витрачання бюджетних коштів виражаються у задоволенні таких потреб людини як високий рівень та якість життя. Соціальний бюджетний ефект вимірюється за допомогою системи якісних показників. Відповідність затрат і результату повинна вимірюватися за специфічними критеріями, що відображають загальну мету держави та відповідають її стратегії.

Для того, щоб встановити критерії, за якими можна визначити ефективність використання бюджетних коштів, розробляють результативні показники. Тому найбільш важливим та таким, що потребує відповідальної розробки, компонентом бюджетної програми, є показники її виконання (в українському законодавстві вони називаються «результативними показниками»). Завдяки таким показникам акцент аналізу виконання бюджетних програм переноситься з порівняння фактичних і планових видатків за програмою на оцінку соціально важливого результату, якого буде досягнуто за рахунок витрачених коштів. Також за допомогою таких показників (або індикаторів – для моніторингу) можна оцінити ресурси, необхідні для виконання програм і досягнення запланованих результатів, попередньо розрахувати ефективність використання бюджетних коштів,

визначити необхідність бюджетної програми та відповідність її структури встановленій стратегічній меті.

Таким чином, результативні показники – це розроблені значення очікуваних результатів у певних одиницях виміру, які слугують базою для оцінки бюджетування. Вони поділяються на:

1) показники виконання бюджетних програм, які мають переглядатися кожного бюджетного року. На основі проміжних показників приймаються рішення стосовно подальшої долі бюджетної програми;

2) показники діяльності бюджетної установи. Кінцеві показники повинні відображати мету існування бюджетної установи, і вони розробляються для перевірки ефективності та доцільності її функціонування в цілому.

Перший вид показників – це показники безпосереднього (поточного) результату виконання бюджетних програм. Згідно із втіленням функцій розпорядників коштів у бюджетних програмах за кожною з програм, підпрограм (за їх наявності) або напрямом витрачання коштів розробляються результативні показники. Згідно із світовою практикою аналізу результативні показники, що характеризують виконання бюджетних програм, призначені для встановлення зв'язку між видатками на виконання програми та вимірними результатами, які при цьому отримує виконавець програми. Правильно визначені показники точно показують ефективність бюджетних витрат на кожному етапі досягнення мети відповідального виконавця. Результативні показники слугують індикаторами ступеня виконання завдань бюджетної програми. При цьому можуть розроблятися додаткові індикатори для моніторингу виконання бюджетної програми, які відрізняються від результативних показників тим, що показують міру наближення виконання програми до її результатів, а не слугують критерієм виконання програми.

Бюджетна програма має свої завдання, терміни їх реалізації та кроки (заходи) виконання. Результати, отримані від впровадження програми,

можуть бути безпосередніми (прямими) та со-ціально значущими (кінцевими). Досягнення прямих (безпосередніх) результатів вимірюється за допомогою кількісних результативних показників (інколи їх називають показниками виконання – продукту, ефективності, робочого навантаження), а досягнення соціально значущих результатів – за допомогою якісних результативних показників (показників виконання – якості/результативності та корисності).

Показники діяльності бюджетної установи використовуються для характеристики ступеня досягнення стратегічної мети установи. Стратегічна мета держави повинна виражатися у завданнях задля її досягнення, які розподіляються на функції згідно з бюджетною класифікацією. Мережа бюджетних установ побудована таким чином, що кожна бюджетна установа виконує певну державну функцію та має свою стратегічну мету у межах стратегії держави. На виконання цієї державної функції установа є виконавцем бюджетних програм, за якими і виділяються кошти [23].

Виходячи з функцій установи, можна виділити такі групи результативних показників діяльності бюджетної установи:

- показники затрат;
- показники результатів.

Група показників результатів діяльності установи поділяється у свою чергу на такі підгрупи:

- 1) безпосередні показники діяльності – стосуються поточної діяльності установи;
- 2) довгострокові показники діяльності – стосуються певних етапів виконання установою своїх функцій, розглядаються у середньостроковій перспективі;
- 3) показники корисності установи – показують позитивний ефект від фінансування даної установи або його відсутність.

Безпосередні результативні показники діяльності установи можуть бути пов'язані із нормативами її фінансування і повинні впливати на його обсяги.

Взаємозв'язок показників діяльності установи і показників виконання бюджетної програми полягає у тому, що показники виконання бюджетних програм відображають і доповнюють показники результатів реалізації установою своїх функцій. Значні кроки в запровадженні бюджетування за програмами здійснили Російська Федерація та Казахстан. Наприклад, у Казахстані напрацьовано відповідну методологічну базу для використання бюджетних програм і запроваджено планування видатків за програмами. Зокрема заслуговує на увагу запровадження паспортів бюджетних програм, як інструменту для здійснення виконання, систем моніторингу, оцінки та звітування про їх виконання. Паспорти бюджетних програм містять результативні показники, за якими можна оцінити виконання бюджетної програми.

Україна теж демонструє певні досягнення: в Україні державний бюджет складається за бюджетними програмами. Щороку затверджуються та використовуються паспорти бюджетних програм, в яких встановлюються результативні показники, що характеризують виконання програм.

Кінцеві результативні показники поки що при плануванні державного бюджету в Україні не застосовуються. Таким чином, йдеться, у першу чергу, про використання бюджетування за програмами в Україні, тоді як для запровадження програмно-цільового бюджетування слід виконати ще низку умов. Основними напрямками вдосконалення результативних показників мають стати розробка показників загальнодержавної стратегії та критеріїв її досягнення, з урахуванням якої можна буде розробляти кінцеві результативні показники.

Важливим фактором ефективності бюджетної політики є раціональність управління державним боргом. В цьому світлі необхідний моніторинг

відношення державного боргу до ВВП, що в умовах ефективною бюджетної політики має зменшуватися. Водночас, внаслідок фінансово-економічної кризи державний борг та його відношення до ВВП в останні роки зростали.

Управління державним боргом як ключовий фактор ефективності бюджетної політики ґрунтується на гармонізації засад боргової та грошово-кредитної політики, своєчасному виконанні зобов'язань за державним боргом; наданні переваги кредитам з фіксованою відсотковою ставкою; забезпеченні умов для належного функціонування внутрішнього фінансового ринку тощо.

Таким чином, під ефективністю бюджетної політики слід розуміти ступінь досягнення встановлених при бюджетуванні цілей з позицій державних інтересів – зміцнення доходної частини бюджетів і створення умов макроекономічної стабілізації; ефективність характеризує результативність здійснення бюджетного процесу по створенню державою засад щодо підвищення ролі бюджету як інструменту формування і оптимального розподілу фінансових ресурсів між різними ланками бюджетної системи для ефективного її розвитку.

Бюджетна система повинна бути визначальною формою суспільних відносин, що реалізують фінансові потреби та інтереси, саме тому ключовим напрямком ефективної бюджетної політики має стати фінансове оздоровлення реального сектора економіки шляхом створення сприятливих макроекономічних умов. Забезпечення ефективності бюджетної політики базується на механізмі, який є системою методів, форм та важелів організаційного та інституційно-правового впливу, спрямованих на попередження, виявлення та подолання загроз невиконання (повного чи часткового) функцій бюджетної системи шляхом нехтування принципами ефективної бюджетної політики [15].

В основі удосконалення механізму забезпечення ефективної бюджетної політики є врахування та подолання протиріч, наприклад таких як проголошеність системних бюджетно-податкових реформ та неможливість їх

повної реалізації при використанні застарілих форм і методів управління державними фінансами, невідповідність фінансових інтересів держави та регіонів, бюджетів різних рівнів, інтересів окремих учасників бюджетного процесу. Такі протиріччя загострюються внаслідок зростання суб'єктивних чинників у формуванні бюджетних і міжбюджетних відносин, значного впливу політичних важелів врегулювання бюджетного процесу, недостатньої обґрунтованості при розподілі видатків між регіонами тощо.

Подолання протиріч виступає рушійною силою реалізації бюджетної реформи, що має спиратися на ряд принципів. Так, принципи ефективної бюджетної політики формуються на базі вимог до бюджетної системи країни, що закріплені бюджетним кодексом країни (єдності, повноти, достовірності, об'єктивності тощо) та на сучасному етапі характеризуються наступними системно-ситуативними положеннями, серед яких:

- проведення бюджетних реформ на базі наукового обґрунтування та координації дій (розробки узгоджених концепцій, стратегії та тактики бюджетування), підвищення якості прогнозів макроекономічних показників, що використовуються в бюджетному плануванні;

- врахування світового досвіду бюджетного реформування з метою гармонізації, уніфікації та спрощення фінансової системи країни та її інституцій, зростання рівня її прозорості, подолання суперечливості, недостатньої визначеності та подвійності функцій державного управління, спричинених ускладненою системою органів бюджетного процесу (в тому числі й неефективного контролю);

- комплексний підхід до реформування бюджетного процесу як на державному і місцевому рівнях, так і на рівні міжбюджетних відносин (недостатня увага одній зі складових сприяє розбалансуванню бюджетного процесу, нівелюванню ефективності його інших складових);

- підвищення результативності бюджетних витрат за рахунок застосування програмно-цільових засад діяльності (визначення пріоритетів в розподілі ресурсів та моніторинг бюджетного процесу на різних рівнях),

орієнтація бюджетної системи на досягнення конкретних результатів (за відповідними програмами розвитку);

- удосконалення системи бюджетної статистики та діагностики (аналізу, оцінки та прогнозування) основних індикаторів бюджетної безпеки (рівня перерозподілу ВВП через зведений бюджет, обсягу трансфертів, структура джерел покриття дефіциту бюджету, амплітуди коливань питомих видатків за регіонами тощо) у системному аналізі з індикаторами грошово-кредитної, боргової та валютної безпеки;

- розробка поетапної стратегії скорочення бюджетного дефіциту за рахунок нарощення власного доходного потенціалу, підвищення рівня управління державним боргом шляхом реалізації сучасної стратегії залучення позичкового капіталу, інвентаризації та класифікації всіх боргів, трансформації структури боргу, недопущення практики прийняття виключних рішень, не підпорядкованих єдиній борговій політиці, ліквідація прихованого дефіциту;

- удосконалення системи оцінки бюджетних ризиків шляхом гармонізації та конкретизації нормативно-правової бази, що регламентує бюджетний процес, чітко визначає повноваження і обов'язки, відповідальність всіх його учасників та ін.

Місце механізму забезпечення ефективності бюджетної політики серед важелів фінансової безпеки є визначальним, оскільки його дія спрямована на досягнення задач економічного розвитку країни, що є основою відновлення інвестиційної активності реального сектору та стимулом збільшення притоку капіталу в Україну.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У результаті проведеного дослідження теоретичних та практичних питань результативності бюджетної системи як складової економічного розвитку зроблені наступні висновки:

Бюджетна система є ефективним інструментом регулювання економічного розвитку, що полягає у використанні бюджетної архітектури, яка визначається оптимальними співвідношеннями між елементами бюджетної системи, для впливу на динаміку показників економічного розвитку. Чітко сформульовані принципи побудови бюджетної системи дають можливість сприймати положення закону та визначати ефективність функціонування бюджетної системи у цілому. Для посилення впливу бюджетної системи на економічний розвиток країни необхідно здійснювати заходи, спрямовані на підвищення рівня збалансованості і прозорості бюджету, ефективності витрачання бюджетних коштів, удосконалення міжбюджетних відносин, забезпечення якісного виконання бюджетів усіх рівнів, здійснення дієвого фінансового контролю.

У зарубіжних країнах існує різний бюджетний устрій: в унітарних державах складовими бюджету є державний бюджет і місцеві бюджети; у федераціях чи конфедераціях він включає державний бюджет і бюджети членів федерації. Держави мають власні геофінансові складові в історичній перспективі, дотримуються траєкторії сталого економічного зростання та інноваційного розвитку суспільства. Досвід країн світу має велике значення для реалізації пріоритетів подальшої модернізації бюджетної політики України.

За 2018 рік Державний бюджет України отримав 928,1 млрд. грн., що на 134,7 млрд. грн., або на 17,0 відсотків більше ніж за 2017 рік. Найбільшу питому вагу в загальному обсязі надходжень до Державного бюджету України становили податкові надходження – 81,2 відсотка, з них: податок на додану вартість – 40,4 відсотка; акцизний податок – 12,8 відсотка; податок на прибуток підприємств – 10,4 відсотка; податок та збір на доходи фізичних

осіб – 9,9 відсотка. У структурі доходів Державного бюджету України у 2018 році ПДВ із ввезених на територію України товарів становить 295,4 млрд грн або 31,8 % від загального обсягу надходжень, ПДВ із вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) (без бюджетного відшкодування) – 210,8 млрд грн або 22,7 %, акцизний податок із вироблених в Україні та ввезених в Україну товарів – 118,9 млрд грн або 12,8 %, податок на прибуток підприємств – 96,9 млрд грн або 10,4 %, податок та збір на доходи фізичних осіб – 91,8 млрд грн або 9,9 %.

Касові видатки Державного бюджету України за 2018 рік становили 985,8 млрд. грн., що на 17,4 відсотка, або на 146,4 млрд. грн. більше ніж за 2017 рік. Касові видатки загального фонду державного бюджету за 2018 рік становили 884,2 млрд. грн., що більше за 2017 рік на 126,6 млн. грн., або на 16,7 відсотка. Найбільшу питому вагу серед видатків в загальному обсязі Державного бюджету України становили такі: міжбюджетні трансферти – 30,3 відсотка; соціальний захист та соціальне забезпечення – 16,6 відсотка; громадський порядок, безпека та судова влада – 11,9 відсотка; обслуговування боргу – 11,7 відсотка; оборона – 9,8 відсотка.

Стратегічною метою реформування бюджетної системи України є побудова сучасної та модернізованої системи, яка буде потужним інструментом для забезпечення сталого розвитку економіки. Реформування бюджетної системи є актуальним питанням в умовах фінансової децентралізації. В силу того, що довгий час у сфері бюджетної системи не проводилися реформи, тому певні проблеми щодо усунення диспропорцій у цій сфері накопичувалися десятиріччями.

Основні напрями реформування бюджетної системи, спрямовані на забезпечення фінансової самостійності місцевих бюджетів. Основними напрямками реформування місцевих бюджетів є: розширення доходної бази місцевих бюджетів шляхом перерозподілу доходів між державним та місцевими бюджетами, перегляду складу доходів I та II кошиків місцевих бюджетів, розширення переліку місцевих податків і зборів; компенсації втрат

надходжень місцевих бюджетів, пов'язаних з наданням державою пільг по сплаті податків; стимулювання соціально-економічного розвитку територій шляхом збільшення інвестиційної складової місцевих бюджетів удосконалення порядку та умов надання субвенцій з Державного бюджету України місцевим бюджетам.

Для вдосконалення бюджетної системи на всіх рівнях, забезпечення її стабільності необхідним є вдосконалення і розширення законодавчої бази з питань бюджету, оподаткування, регіонального розвитку, методологічної бази за всіма напрямками реформування.

Реалізація вищевказаних заходів сприятиме зміцненню фінансових основ діяльності органів місцевого самоврядування, забезпеченню сталого соціально-економічного розвитку територій, підвищенню соціального захисту та добробуту громадян.

Бюджетна система повинна бути визначальною формою суспільних відносин, що реалізують фінансові потреби та інтереси, саме тому ключовим напрямком ефективної бюджетної політики має стати фінансове оздоровлення реального сектора економіки шляхом створення сприятливих макроекономічних умов. Забезпечення ефективності бюджетної політики базується на механізмі, який є системою методів, форм та важелів організаційного та інституційно-правового впливу, спрямованих на попередження, виявлення та подолання загроз невиконання (повного чи часткового) функцій бюджетної системи шляхом нехтування принципами ефективної бюджетної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко І.П., Собчук С.І. Формування видатків бюджету в умовах інституційної модернізації економіки. Бізнес Інформ. 2018. № 5. С. 303–312.
2. Адаптація міжнародного досвіду управління державними фінансами. За матеріалами експертів GIZ/ Е. Бауманн, У. Бехманн, Г. Вайланд та ін. К. : ДННУ “Акад. фін. управління”, 2014. 145 с.
3. Боголіб Т.М. Інституційна основа бюджетної системи України. Наукові праці ДонНТУ. Серія: “Економіка”. 2013. № 2 (44). С. 57–69.
4. Боголіб Т.М., Малишко В.В. Бюджетна система України. К. : Пан Тот, 2013. 570 с.
5. Бондар М. І. Бюджетна і податкова система України у запитаннях і відповідях / М. І. Бондар, В. М. Опарін, О. М. Тимченко, В. В. Бабич, Т. А. Бондар. К. : ДННУ "Акад. фін. упр.", 2012. 333 с.
6. Бояр А. О. Бюджетний процес у Європейському Союзі : монографія / А. О. Бояр; Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Ф-т міжнар. відносин. Луцьк : Захарчук В.М., 2012. 522 с.
7. Бюджет України : монографія : у 2-х кн. Кн. 1 : Бюджет - головна ланка фінансів держави / А. О. Єпіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. 201 с.
8. Бюджет України : монографія : у 2-х кн. Кн. 2 : Виконання бюджету / А. О. Єпіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. 187 с.
9. Бюджетна система України та Євросоюзу: монографія / за заг. ред. А.А.Мазаракі. Київ: КНТЕУ, 2010. 409 с.
10. Бюджетна складова реалізації домінантних напрямів суспільного розвитку / за ред. Л.В. Лисяк. Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. 396 с.
11. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
12. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2016 рік / [Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект

«Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження», USAID. К., 2017. 92 с.

13. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. Київ: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.

14. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики: монографія / І.Лук'яненко, М.Сидорович; Нац. ун-т "Києво-Могилян. акад.". Київ : НаУКМА, 2014. 229 с.

15. Васютинська Л. А. Бюджетна система України: проблемні питання : монографія / Л. А. Васютинська, М. О. Слатвінська, О. Ю. Дубовик, І. С. Луценко, І. В. Мартинюк; ред.: В. Г. Баранова; Одес. нац. екон. ун-т. Одеса : Атлант, 2013. 251 с.

16. Грабчук О. Фінансове прогнозування невизначеності економічних процесів на макрорівні : монографія. / О. М. Грабчук. Дніпропетровськ: Вид. Біла К. О., 2012. 358 с.

17. Грузіна І. А. Дослідження зарубіжного досвіду побудови бюджетної системи. Бізнес Інформ. 2016. № 11. С. 61-64.

18. Гусаревич Н.В. Формування доходів в умовах економічних перетворень. Економічний вісник університету. 2016. № 30/1. С. 152–158.

19. Державне фінансове регулювання економічних перетворень / І.Я.Чугунов, А.В.Павелко, Т.В.Канєва та ін.; за заг.ред. А.А.Мазаракі. К.: Київ. нац.торг.-екон.ун-т, 2015. 376 с.

20. Динаміка податкового навантаження в Україні в контексті реалізації податкової реформи / за ред. А. М. Соколовської. К. : ДННУ "Академія фінансового управління", 2013. 494 с.

21. Евтушенко Н. Н., Царук А.Ю. Основные направления бюджетной политики Украины на 2017 год. Молодий вчений. 2017. №2. С. 247–253.

22. Економіка України в дослідженнях і прогнозах: 20 років діяльності Інституту економіки та прогнозування НАН України : монографія / відп. ред. В.М. Геець. К., 2018. 568 с.

23. Євроінтеграційний розвиток фінансової системи України / За ред. І. Я. Чугунова. К. : Акад. фін. упр., 2009. 471 с.
24. Спіфанов А.О. Бюджет України: монографія : у 2 кн. / А. О. Спіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", Книга перша : Бюджет – головна ланка фінансів держави. 2010. 201 с.
25. Спіфанов А.О. Бюджет України: монографія : у 2 кн. / А. О. Спіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", Книга друга : Виконання бюджету. 2010. 187 с.
26. Зайчикова В. В. Місцеві фінанси України та європейських країн / В. В. Зайчикова. К. : НДФІ, 2007. 299 с.
27. Запатріна І. В. Бюджетний механізм економічного зростання / І. В. Запатріна. К. : Ін-т соц.-екон. страт., 2007. 538 с.
28. Институциональная архитектура и динамика экономических преобразований / Под. ред. А.А.Гриценка. Х.:Форт, 2008. 928 с.
29. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації/ В.Р.Сіденко, М.І.Скрипниченко, В.С.Пономаренко, І.Я.Чугунов та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. К.:Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. 648 с.
30. Карлін М. І. Державні фінанси розвинутих країн. Львів: Новий Світ - 2000, 2010. 484 с.
31. [Карлін М.І. Фінанси країн Європейського Союзу / М.І. Карлін. Київ : Знання, 2011. 639.](#)
32. Карлін М.І. Фінансові системи країн Західної Європи / М.І. Карлін. К.: Академія, 2009. 320 с.
33. Кириленко О. Актуальні проблеми реформування бюджетної системи України. Світ фінансів. 2006. Вип. 4 (9). С. 7–16.
34. Коляда Т. А. Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика [монографія] / Т. А. Коляда. Ірпінь: Університет ДФС України, 2016. 396 с.
35. Кремень О. І. Фінанси / О. І. Кремень, В. М. Кремень. К. : ЦУЛ, 2012. 416 с.

36. Крючкова Н.М. Податкова політика в системі макроекономічного регулювання: Монографія / Н.М. Крючкова. Одеса: Астропринт, 2011. 190 с.
37. Кучер Г.В. Державні фінансові ресурси. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 608 с.
38. Лесік І. М., Войналович А.М. Шляхи розв'язання проблеми дефіциту державного бюджету Молодий вчений. 2016. №12. С. 833–836.
39. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: [моногр.] / Л. В. Лисяк. К.: ДННУ АФУ, 2009. 600 с.
40. Лободіна З. Бюджетна система України: проблеми функціонування та перспективи вдосконалення. Вісник Тернопільського національного економічного університету. Тернопіль : ТНЕУ, 2015. Вип. 3. С. 29-42.
41. Лук'яненко І. Г. Системне моделювання показників бюджетної системи України: принципи та інструменти: [моногр.] / І. Г.Лук'яненко. К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 542 с.
42. Луніна І. О. Проблеми й перспективи розвитку системи державних фінансів в Україні. Фінанси України. 2010. № 2. С. 3–12.
43. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія держави: монографія. Київ: КНТЕУ, 2018. 373 с.
44. Макогон В.Д. Бюджет як інструмент економічного зростання. Економічний вісник університету. 2016. Вип.28/1. С. 203–207.
45. Макогон В.Д. Бюджетні видатки у системі соціально-економічного розвитку країни. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. № 3. С. 114–124.
46. Максюта А.А., Чугунов І.Я. Бюджетна складова суспільного розвитку. Вісник КНТЕУ. 2012. № 3. С. 45–54.
47. Markuts Y. I., Adamenko I. P., Husarevych N. V. Consolidated budget as a social development tool. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. Т. 3. № 26. 2018. С. 493–500.

48. Місцеві фінанси / за ред. О. Б. Жихор, О. П. Кириленко. К. : УВС НБУ, 2015. 579 с.
49. Мярковський А. І., Чугунов І. Я. Бюджетна політика як складова соціально-економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2010. № 5. С. 5–15.
50. Омелянович Л.О. Бюджетна система / За ред. Л.О. Омелянович. 2011. С. 357.
51. Опарін В. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): моногр. / В. Опарін. 2-ге вид. К. : КНЕУ, 2006. 240 с.
52. Офіційний сайт Верховної ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
53. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua/>
54. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
55. Офіційний сайт Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень. URL: www.ibser.org.ua.
56. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: www.minfin.gov.ua.
57. Пасічний М.Д. Фінансова політика держави: монографія/ М.Д.Пасічний. Київ: Київ.нац.торг-еконо.ун-т, 2019. 440 с.
58. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України / Пасічник Ю. В. К. : Знання-Прес, 2006. 607 с.
59. Пасічник Ю. В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні : моногр. / Ю. В. Пасічник. Донецьк : ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2005. 642 с.
60. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: / Ю. В. Пасічник. К.: Знання-Прес, 2002. 495с.
61. Пильтай О.В. Державний сектор економіки: теорія, методологія, управління розвитком України. Монографія / О.В. Пильтай. К: КНТЕУ, 2010.
62. Податкова політика держави: теорія формування та практика реалізації: монографія / [Тарангул Л. Л. та ін.]. Ірпінь : ВЦ НУ ДПІС України, 2013. 405 с.

63. Податкова політика: стратегія соціального розвитку: монографія / [Калінеску Т. В. та ін. ; за наук. ред. Т. В. Калінеску] ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. Луганськ : Вид-во СНУ ім. Володимира Даля, 2013. 255 с.
64. Податковий кодекс України. К.: ДП “ІВЦ ДПА України”, 2010. 336 с.
65. Податкові трансформації в ЄС та податкова політика України в контексті євроінтеграції: монографія / А. І. Крисоватий, В. М. Мельник, Т. В. Кошук. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 234 с.
66. Полозенко Д. В. Фінансова політика в умовах трансформаційної економіки України (1992-2008) / Д. В. Полозенко. К.: НДФІ, 2008. 392 с.
67. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2018–2020 роки» від 31.05.2017 р. № 411. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/411-2017-п>
68. Про Державний бюджет України на 2016 рік: Закон України за станом на 25.12.2015 р. Верховна Рада України від 25.12.2015 № 928-VIII: URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
69. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України за станом на 21.12.2016 № 1801-VIII. Верховна Рада України від 21.12.2016 № 1801-VIII: URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
70. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України за станом на 07.12.2017 № 2246-VIII. Верховна Рада України від 07.12.2017 № 2246-VIII: URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>
71. Про Державний бюджет України на 2019 рік: Закон України за станом на 23.11.2018 2629-VIII.: Верховна Рада України від 23.11.2018 № 2629-VIII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19>
72. Про Основні напрями бюджетної політики на 2016 рік : Постанова Верховної Ради України від 31 березня 2015 року № 314-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
73. Про Основні напрями бюджетної політики на 2017 рік : Постанова Верховної Ради України від 24 червня 2016 року № 478-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

74. Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2016 рік та основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2017 і 2019 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2015 р. № 558 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>
75. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2018-2020 роки: Розпорядження Кабінету міністрів України від 14.06.2017 № 411-р.
76. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2019-2021 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2018 р. № 315-р URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/315-2018-%D1%80/>
77. Прокофьев С. Е., Макаров А. В. Обеспечение бюджетной транспарентности в зарубежных странах. Финансы. 2010. № 4. С. 62–64.
78. Прус Н.В. Еволюція розвитку бюджетних відносин. Економічний вісник університету. 2016. № 29/2. С. 560–568.
79. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.09.2012 № 633-р «Про схвалення Концепції розвитку системи управління державними фінансами» URL: <http://zakon0.rada.gov.ua>
80. Стратегія управління державними фінансами на 2017-2021 роки: 8.02.2017 URL: <http://www.minfin.gov.ua/news/view/kabmin-ukhvalyv-stratehiiu-upravlinnia-derzhavnymy-finansamy-na--roky?category=bjudzhet>
81. Сучасна бюджетна система : правила та процедури / [За заг. ред. В. В. Зубенка]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження». К., 2017. 184 с.
82. Удосконалення управління державними фінансами та реформування податкової системи України. К. : ДННУ “Акад. фін. управління”, 2015. 446 с.
83. Федосов В.М. Бюджетна система / за ред. В. М. Федосова, С.І. Юрія. К. : Центр учбов. літератури ; Тернопіль: Екон. думка, 2012. 871 с.
84. Фещенко А.В., Проноза П.В., Кузьминчук Н.В. Бюджетна система України. К.: «Кондор», 2008. С. 74.
85. Фінанси / за ред. І.О.Лютого. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 728 с.

86. Фінанси / за ред. Л. В. Лисяк; Ун-т мит. справи та фінансів. Дніпро : Акцент, 2017. 298 с.
87. Фінанси України: інституційні перетворення та напрями розвитку / За ред. І. Я. Чугунова : ДННУ АФУ, 2009. 848 с.
88. Фінансовий потенціал регіону: механізми формування та використання : моногр. / за ред. М. А. Козоріз. Львів: 2012. 307 с.
89. Чинники і тренди економічного зростання в Україні : колективна монографія / за ред. д-ра екон. наук М.І.Скрипниченко ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». К., 2018. 386 с.
90. Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку / Чугунов І. Я. К. : НІОС, 2003. 488 с.
91. Чугунов І. Я. Інституційна архітектура бюджетної системи. Фінанси України. 2008. № 11. С. 3–10.
92. Чугунов І. Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання / І. Я.Чугунов. К. : НДФІ, 2005. 259 с.
93. Чугунов І. Я. Фінансово-економічне прогнозування і планування / І. Я. Чугунов, Т. Г. Затонацька, А. В. Ставицький. К. : ПоліграфКонсалтинг, 2007. 312 с.
94. Чугунов І. Я., Лисяк Л.В. Бюджетна система в інституційному середовищі суспільства. Фінанси України. 2009. № 11. С. 3–11.
95. Чугунов І.Я., Ігнатюк І.М. Формування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни. Економічний вісник університету. 2016. Вип.28/1. С. 217–226.
96. Чугунов І.Я., Макогон В.Д. Бюджетна стратегія в умовах економічних перетворень. Вісник КНТЕУ. № 5. С. 5–18.
97. Чугунов І.Я., Макогон В.Д. Бюджетно-податкова політика в умовах інституційних перетворень. Вісник КНТЕУ. 2014. № 4. С. 79–91.
98. Чугунов І.Я., Пасічний М.Д. Бюджетно-податкова політика економічного розвитку. Науковий вісник Полісся. 2018. № 1 (13). Ч. 1. С. 54-61.
99. Чугунов І.Я., Пасічний М.Д. Фінансова політика Ураїни в умовах глобалізації економіки. Вісник КНТЕУ. 2016. № 5. С. 5–18.

100. Шевчук І. Л. Бюджетна система / І. Л. Шевчук, В. О. Черепанова, Т. О. Ставерська. - 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Іванченко І.С., 2015. 282 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

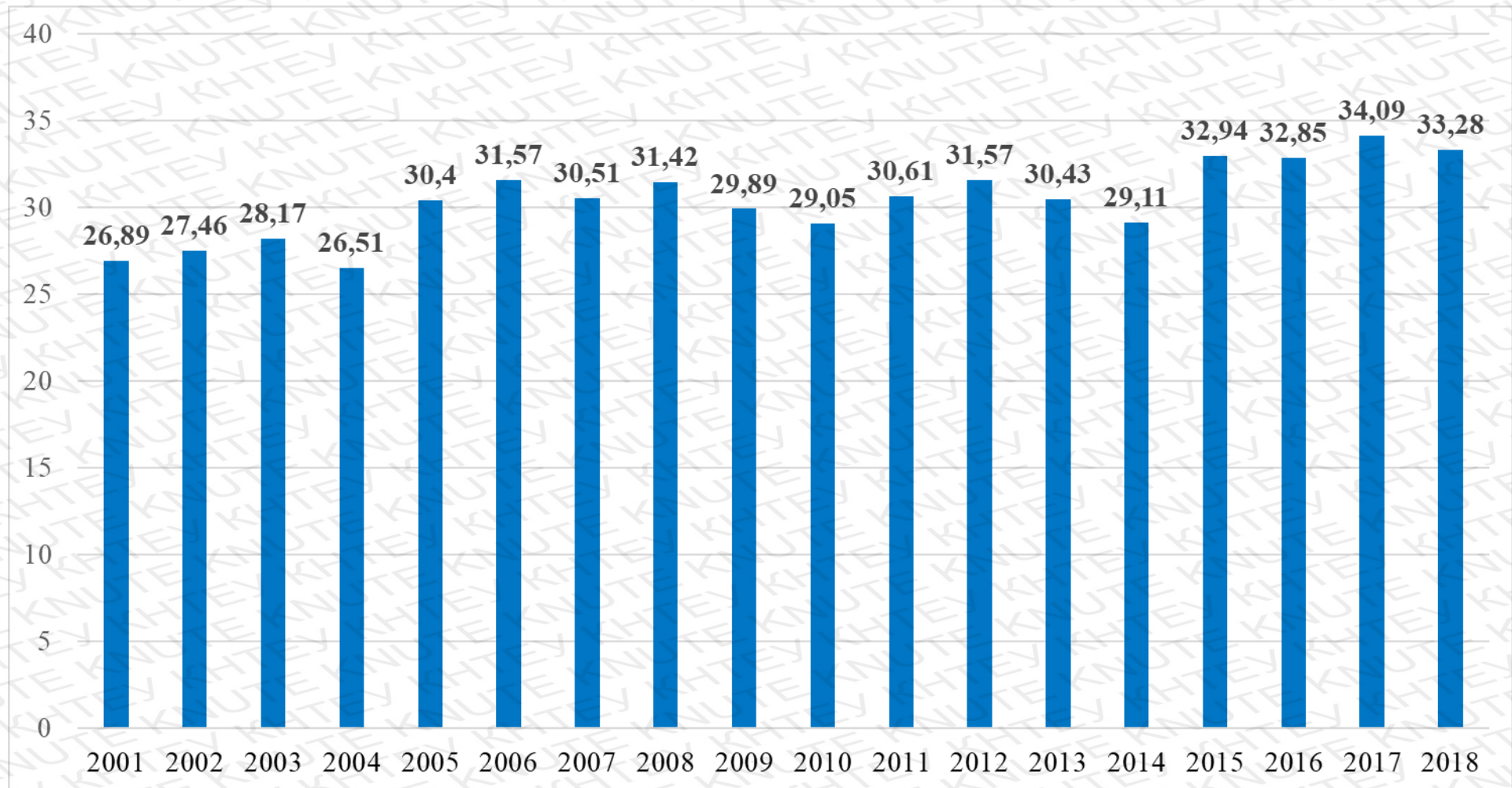

Рис. А.1. Частка доходів Зведеного бюджету України у ВВП за 2001–2018 роки, %

Додаток Б

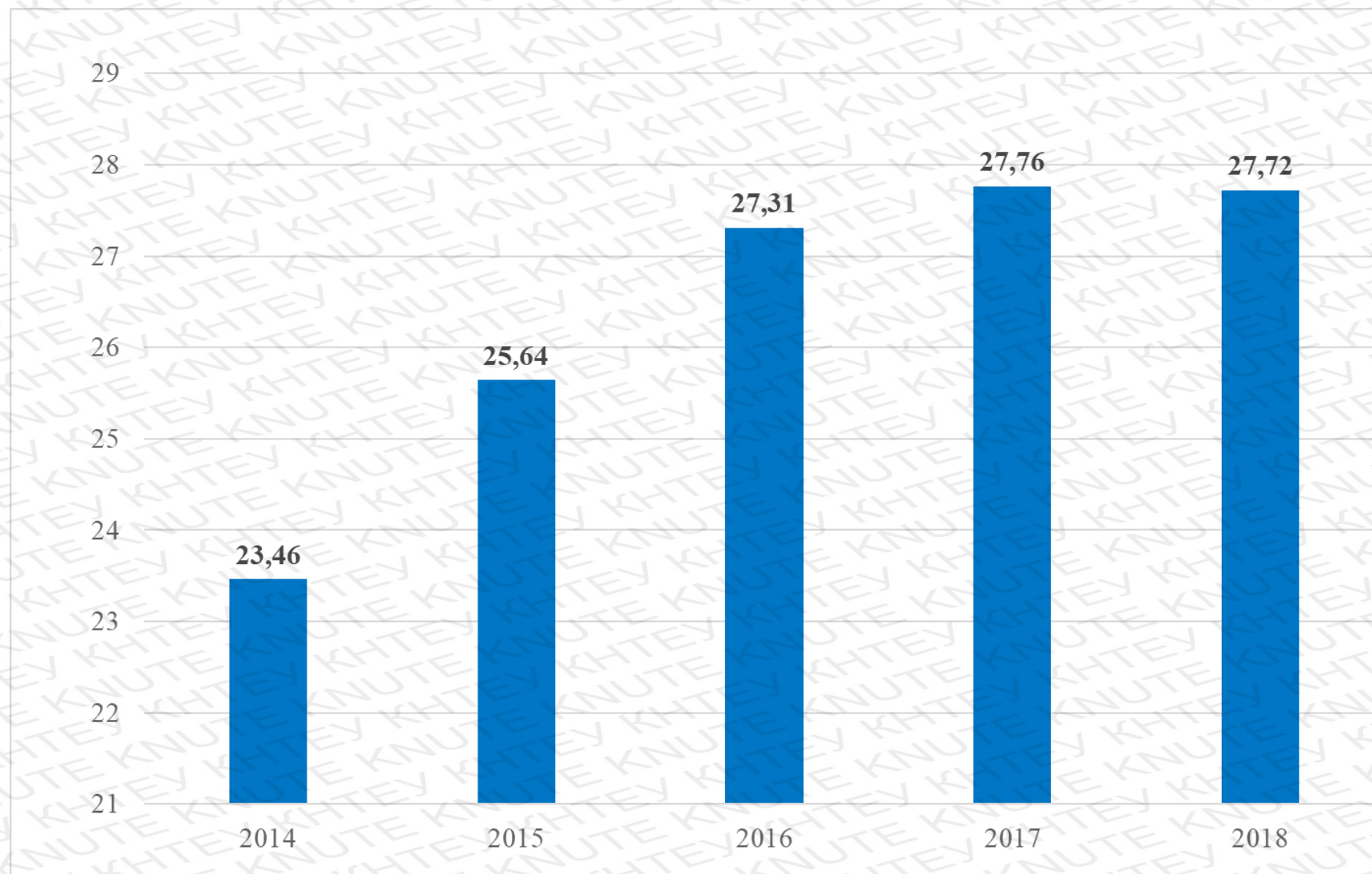

Рис. Б.1. Частка податкових надходжень Зведеного бюджету України у ВВП за 2014–2018 роки, %

Додаток В

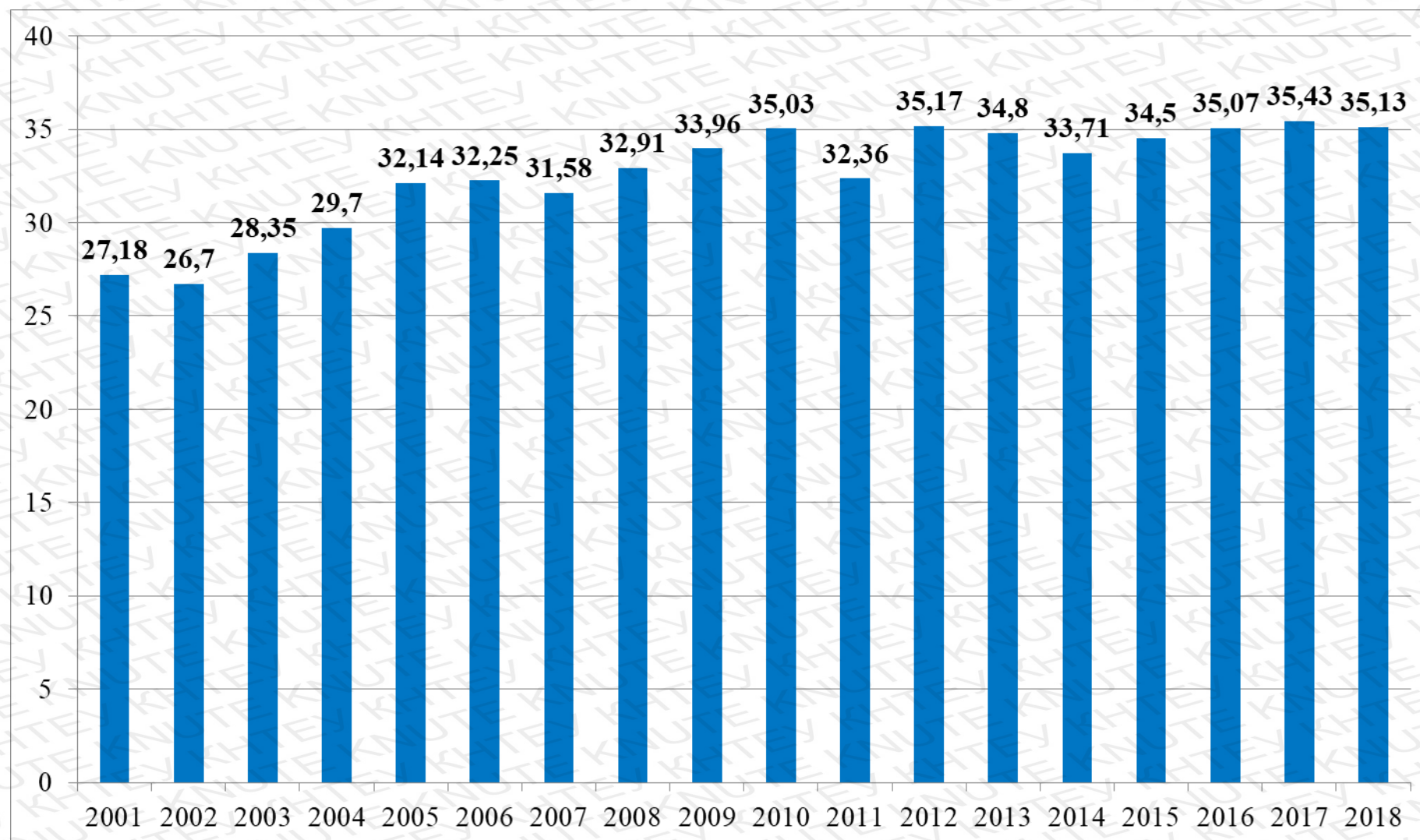

Рис. В.1 Частка видатків Зведеного бюджету України у ВВП за 2001–2018 роки, %

Додаток Г

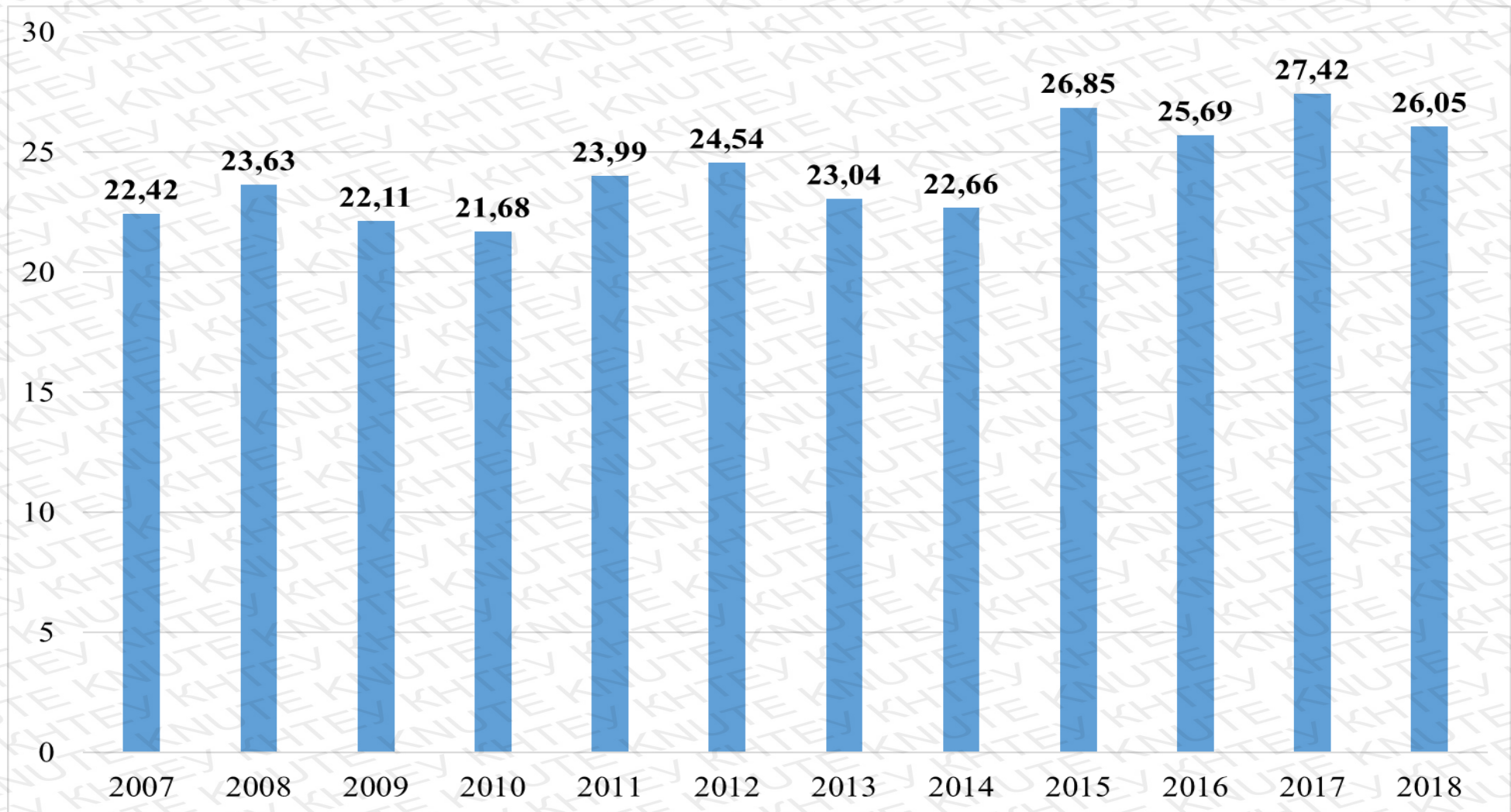

Рис. Г.1. Частка доходів Державного бюджету України у ВВП за період 2007-2018 років, %

Додаток Д

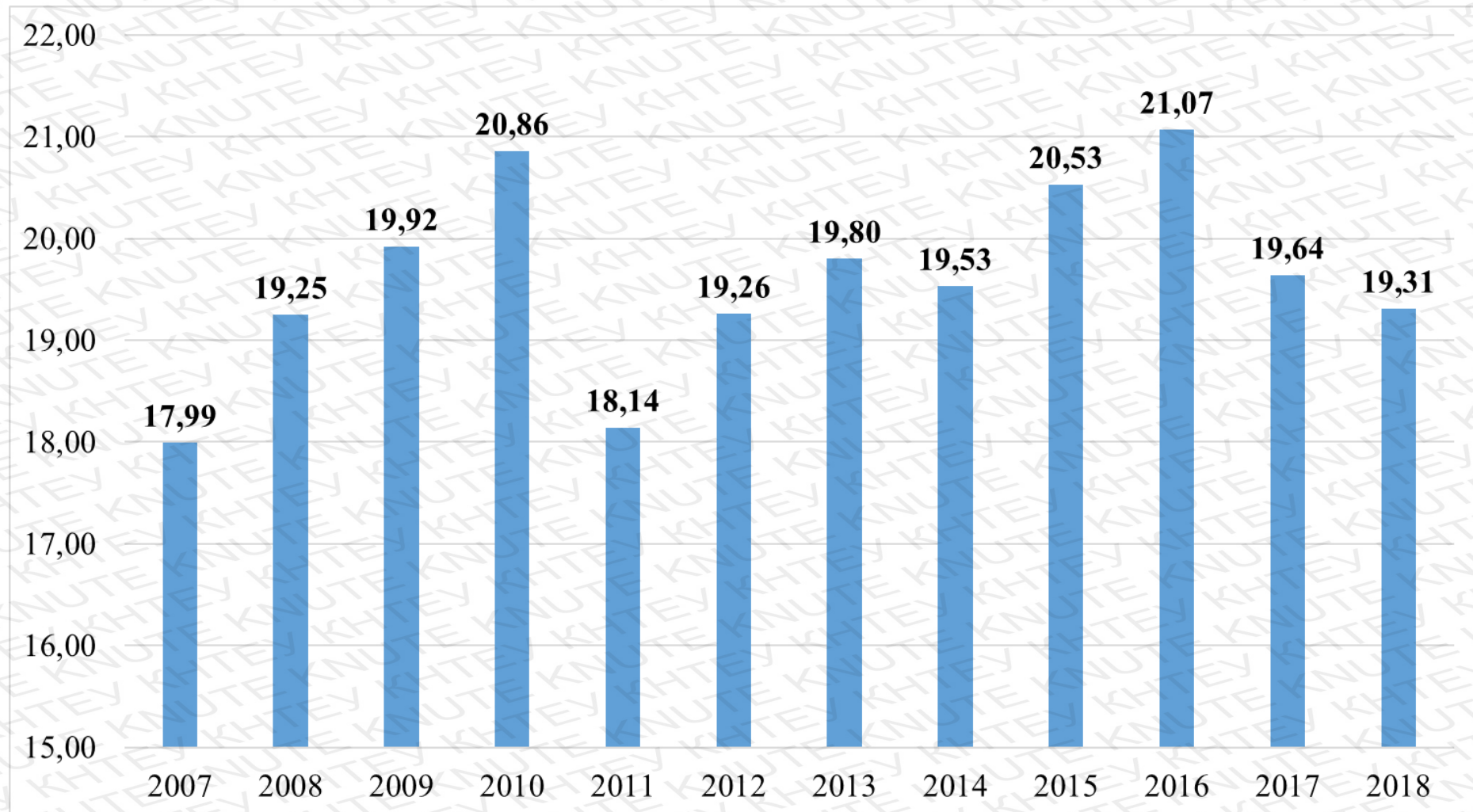

Рис. Д.1. Частка видатків Державного бюджету України у ВВП за період 2007-2018 років, %

Додаток Ж

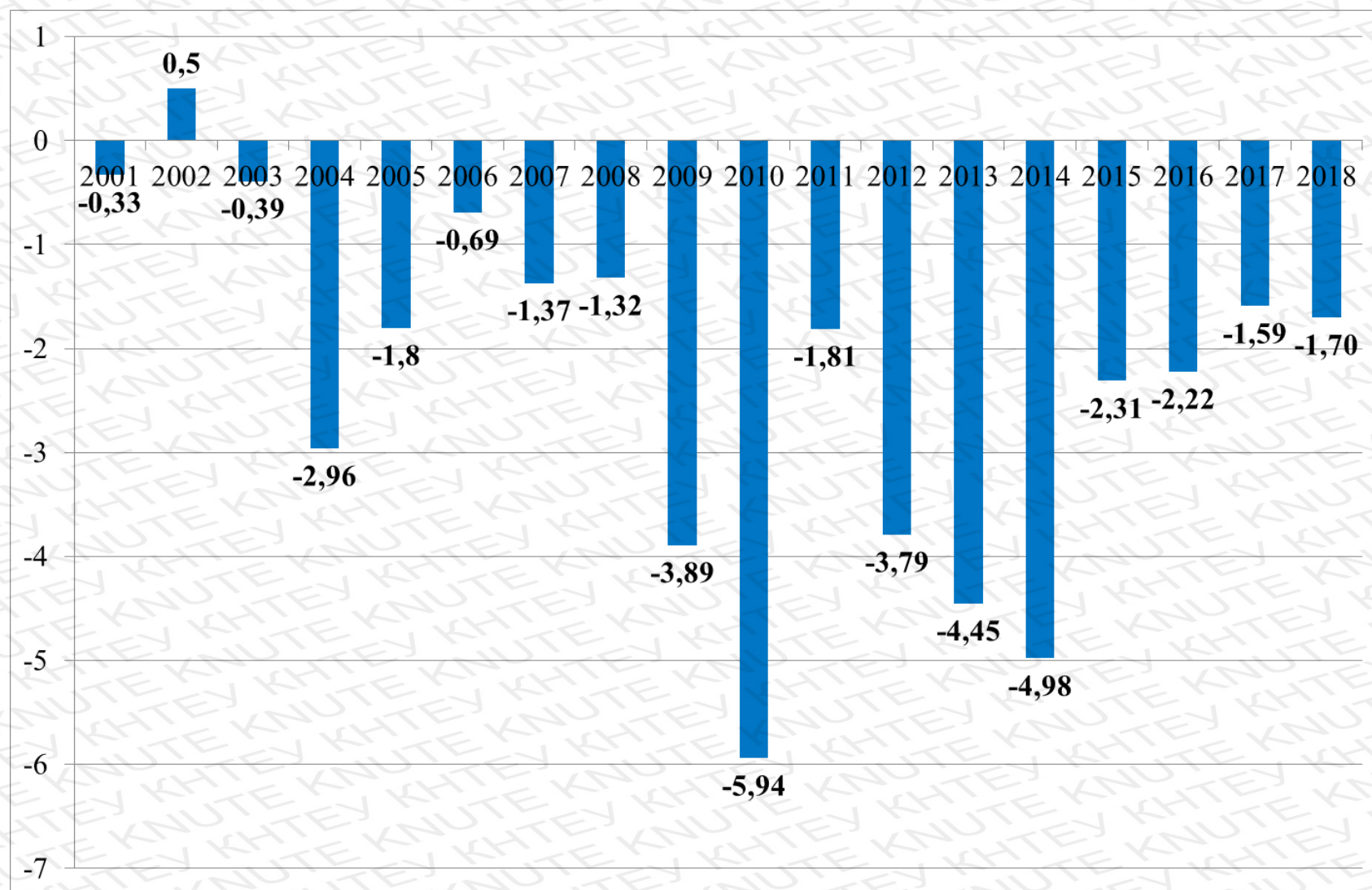

Рис. Ж.1. Дефіцит (профіцит) Державного бюджету України у ВВП за 2001–2018 роки, %

Додаток 3

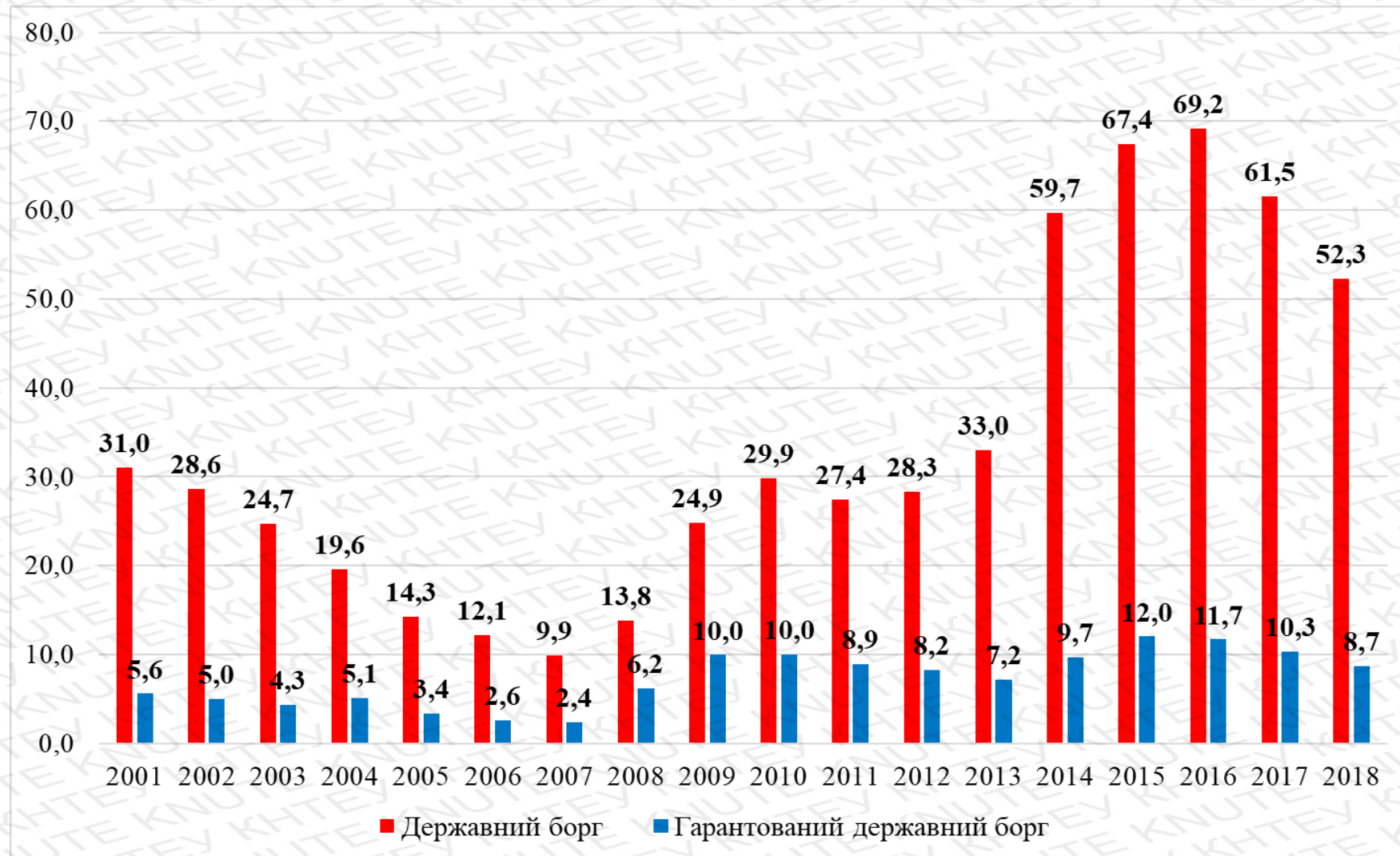

Рис. 3.1. Частка прямого та гарантованого державного боргу України у ВВП, за 2001–2018 роки, %

Додаток К

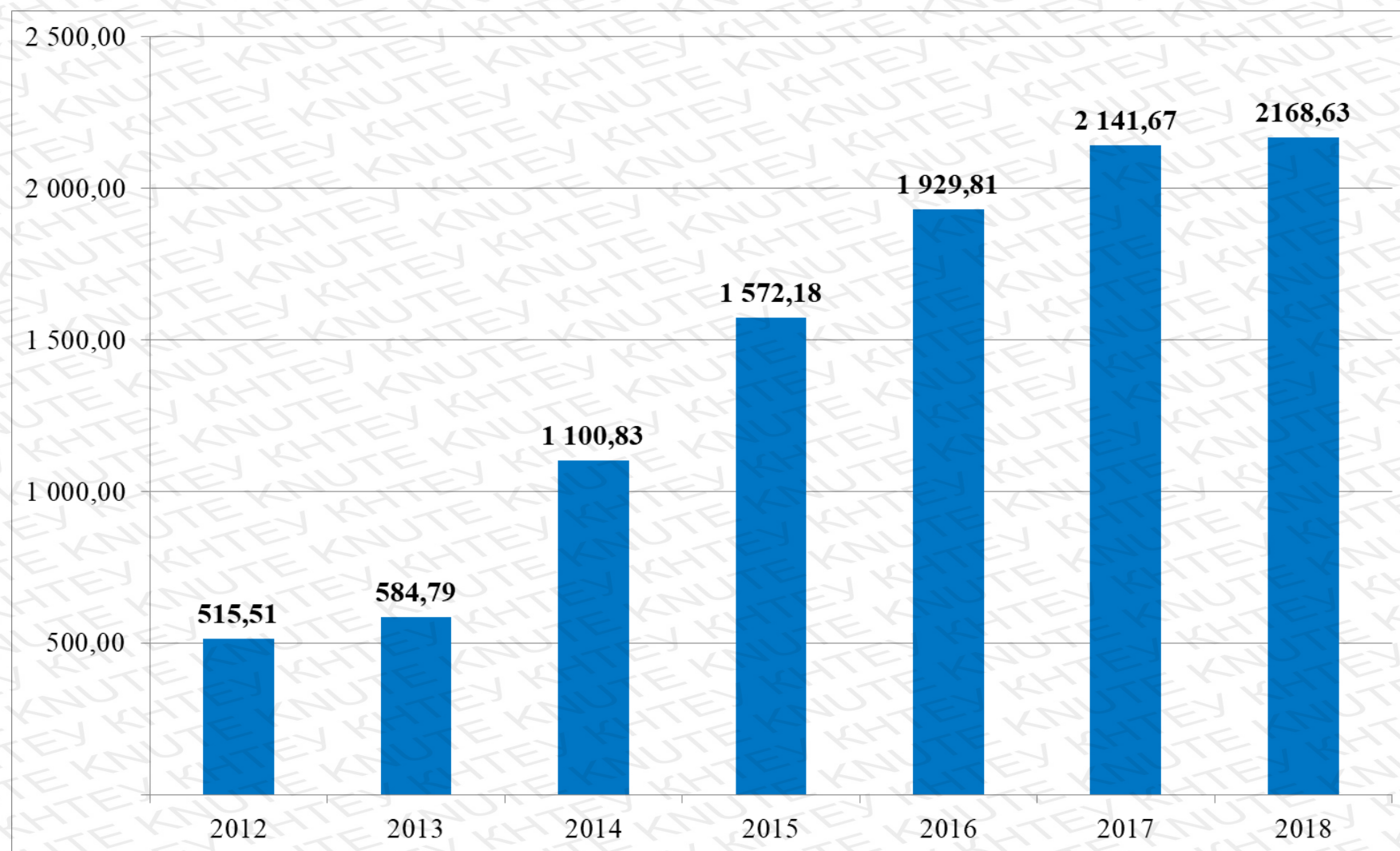

Рис. К.1. Державний борг України станом на 31 грудня 2012–2018 років, млрд.грн.